

Pedagogická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave

Katedra slovenského jazyka a literatúry

**Klasifikátory a špecifikátory
v slovenskom posunkovom jazyku**

Roman Vojtechovský

Vysokoškolská učebnica

Trnava 2022

Klasifikátory a špecifikátory v slovenskom posunkovom jazyku

© PaedDr. Bc. Roman Vojtechovský

Recenzenti: doc. PhDr. Marian Groma, PhD.; Mgr. Iris Domancová, PhD.

Jazykový korektor: Mgr. Patrik Miskovics

ISBN 978-80-568-0520-6 (online)

1. vydanie

Pedagogická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave 2022

Všetky práva vyhradené. Obrázky (fotografie) bez znázorneného figuranta sú dostupné na: <https://unsplash.com/@trnavskauni>. Ilustrované obrázky sú dostupné na: www.facebook.com/58creativity. Ilustrovala ich Brittany Castle. Obrázky (fotografie) s figurantom a tvarmi ruky: © Roman Vojtechovský.

KEGA – projekt č. 004TTU-4/2022 – názov projektu: Študijný program: Slovenský jazyk v komunikácii nepočujúcich.

Obsah

Úvod	5
1 Posunkový jazyk	8
1.1 Slovenský posunkový jazyk a posunkovaná slovenčina	13
1.2 Slovník slovenského posunkového jazyka	14
1.3 Klasifikátory a špecifikátory tvaru a veľkosti	15
2 Klasifikátor	19
2.1 Ako vyzerá klasifikátor?	19
2.2 Klasifikátor	20
2.3 Klasifikátorový predikát	22
2.4 Pohyb klasifikátora	23
2.5 Pozícia klasifikátora	26
2.6 Orientácia klasifikátora	26
2.7 Významy nemanuálnych prostriedkov	27
2.8 Simultánne vyjadrenie dvoch klasifikátorov	28
2.9 Klasifikátor ako viazaná morféma	29
2.10 Perspektíva v klasifikátoroch	30
3 Typy klasifikátorov	32
3.1 Klasifikátory celého predmetu	32
3.2 Klasifikátory časti tela	34
3.3 Klasifikátory manipulácie	34
3.4 Rozdiely medzi typmi klasifikátorov	35
3.5 Rozdiel medzi klasifikátorom a metaforickou morférou	37
4 Špecifikátor tvaru a veľkosti	42
4.1 Ako vyzerá špecifikátor?	42
4.2 Špecifikátory tvaru a veľkosti	44

4.3 Typy špecifikátorov	44
4.4 Rozdiel medzi klasifikátormi a špecifikátormi	47
4.5 Významy nemanuálnych prostriedkov	49
5 Klasifikátorové tvary ruky	52
5.1 Klasifikátorové tvary ruky znázorňujúce celý predmet	52
5.2 Klasifikátorové tvary ruky znázorňujúce časti tela	60
5.3 Klasifikátorové tvary ruky znázorňujúce manipuláciu s predmetom alebo na predmet	65
5.4 Klasifikátorové tvary ruky znázorňujúce tvar a veľkosť predmetov (špecifikátory)	70
6 Ilustrované príklady klasifikátorov a špecifikátorov	79
7 Posunkové vyjadrenie s použitím klasifikátorov a špecifikátorov	98
7.1 Vyjadrenie klasifikátorov s použitím pravej ruky alebo ľavej ruky	98
7.2 Vyjadrenie pozície a pohybu úst pri klasifikátoroch a špecifikátoroch	98
7.3 Vypustenie predchodcu mena	99
7.4 Tipy na používanie klasifikátorov a špecifikátorov	101
8 Lexikalizované klasifikátory a špecifikátory	102
9 Záver	107
Použitá literatúra	109
Príloha – slovný popis klasifikátorových tvarov ruky	112

Úvod

Okrem slovenského jazyka sa na Slovensku používajú jazyky národnostných menšín, ba i ďalší prirodzený jazyk jazykovej a kultúrnej menšiny, a to slovenský posunkový jazyk. Používa ho menšina posunkujúcich, ktorí môžu byť nepočujúci, ako i počujúci (napríklad počujúce deti nepočujúcich rodičov, ktorí si osvojili slovenský posunkový jazyk ako materinský jazyk). Tento jazyk sa v roku 2018 zaradil do Reprezentatívneho zoznamu nehmotného kultúrneho dedičstva Slovenska.

V posledných rokoch sa vo viacerých štátoch Európy i mimo nej intenzívne venuje výskumu národných posunkových jazykov, a to na univerzitách i v jazykovo-kultúrnych centrách. Počiatky tohto procesu siahajú do roku 1960, keď americký jazykovedec William C. Stokoe napísal prvú jazykovednú štúdiu o štruktúre posunkového jazyka. Jeho štúdia poukázala na to, že posunky sa dajú rozložiť na najmenšie jednotky: tvar ruky, pozícia ruky/rúk v priestore a pohyb. Na Stokoea nadviazali ďalší jazykovedci z rozličných krajín sveta.

Jazykovedci poukázali aj na existenciu jazykových rovín v posunkovom jazyku, a to foneticko-fonologickú, morfológickú, syntaktickú, lexikálnu a štylistickú. Problematika klasifikátorov a špecifikátorov tvaru a veľkosti, ktorú v tejto vysokoškolskej učebnici priblížime, patrí do morfológickej roviny.

Predkladaná vysokoškolská učebnica *Klasifikátory a špecifikátory v slovenskom posunkovom jazyku* má pomôcť vysokoškolským študentom študijného programu *slovenský jazyk v komunikácii nepočujúcich*, ako aj študentom iných odborov, tlmočníkom slovenského posunkového jazyka, lektorom slovenského posunkového jazyka, pedagógom detí a žiakov s poruchou sluchu a iným nadšencom, ktorí chcú lepšie porozumieť posunkovým jazykovým prostriedkom – klasifikátorom a špecifikátorom. Klasifikátory a špecifikátory sa často vyskytujú v posunkovom prejave, teda vo vyjadrení slovenských posunkujúcich používajúcich slovenský posunkový jazyk, napríklad pri opise reálnej udalosti, ktorá nastala, pri usporiadaní prítomných predmetov v priestore, pri opise alebo dizajnovom návrhu výrobkov, pri opise fungovania orgánov v ľudskom tele, pri vysvetľovaní neznámych alebo

cudzích pojmov, pri objasnení detailov predmetov, pri rozprávaní rozprávok pre deti i dospelých, či pri názornej demonštrácii receptu pri varení a pečení.

Zároveň sa klasifikátory a špecifikátory tvaru a veľkosti vyskytujú napríklad v umeleckom prejave posunkujúcich, či je to rozprávanie príbehov – *storytelling*, vizuálne rozprávanie príbehov – *visual vernacular*, v umeleckom tlmočení tlmočníkov, konkrétne v tlmočení hudby, piesne, hymny a predstavenia, v komunikácii v kontexte medzinárodného posunkovania so zahraničnými posunkujúcimi, v medzinárodnom tlmočení pre posunkujúcich.

Cieľom predkladanej učebnice je pomôcť začínajúcim študentom i učiacim sa porozumieť klasifikátorom a špecifikátorom posunkového jazyka, keďže z našej niekoľkoročnej skúsenosti vyplýva, že učiaci sa majú problém osvojiť si hlavne tri okruhy jazykových prostriedkov; ide o klasifikátory a špecifikátory, deiktiká a nemanuálne prostriedky. V oblasti deiktík v posunkovom jazyku môže ísť napríklad o osobné zámená, privlastňovacie zámená, ukazovacie zámená, príslovky času, príslovky miesta, predložky. Nemanuálne prostriedky sa v posunkovom jazyku môžu používať napríklad pri modifikácii či intenzifikácii manuálne vyjadreného posunku, pri vyjadrovaní otázky, rozkazu či prosby, pri súhlasnom prikyvovaní alebo zápornom krútení hlavy pri rozhovore, ba i pri vyjadrovaní emócie, postoja k niekomu/niečomu, tak ako v komunikácii hovoreným jazykom.

V niektorých hovorených jazykoch sa klasifikátory používajú bežne, ako napríklad v jazykoch krajín juhovýchodnej a východnej Ázie či v indiánskych jazykoch. V slovenčine sa výnimočne používajú klasifikátory usporiadania a množstva, napríklad rad domov, usporiadanie kníh, šálka kávy, hrnček mlieka, pohár vody, fľaša piva, zlodejská banda, roj komárov, dav demonštrantov, huf detí, tri zrnká ryže, dva kusy dobytky.

Táto publikácia poskytuje podrobný zoznam klasifikátorových tvarov ruky, ktorý môže pomôcť študentom a učiacim sa lepšie pochopiť lexikalizované posunky nachádzajúce sa v základnej posunkovej zásobe. Tie nadobudli samostatný slovníkový význam procesom lexikalizácie z klasifikátorov a špecifikátorov na samostatné jednotlivé posunky.

Pevne veríme, že vás táto vysokoškolská učebnica obohatí, rozšíri vaše obzory v súvislosti s jazykovedou slovenského posunkového jazyka a že vďaka nim lepšie porozumiete viac-menej neznámej oblasti klasifikátorov a špecifikátorov, vyskytujúcej sa v prejave posunkujúcich.

V Trnave 24. 11. 2022

Autor

1 Posunkový jazyk

Na svete existujú aj jazyky, ktoré nie sú postavené na zvukovej či vokálnej báze. Ide predovšetkým o jazyky komunit nepočujúcich – posunkové jazyky. Tie sa od zvukových, hovorených jazykov výrazne líšia aj svojimi vlastnosťami. Sú **nevokálne**, teda neopierajú sa o zvuk, avšak patria do kategórie **verbálnych jazykov**. Latinský termín *verbum* znamená slovo (aj sloveso), teda posunky sa správajú ako slová v hovorenom jazyku.

Posunkový jazyk sa od jazyka opierajúceho sa o zvuk líši svojim komunikačným kanálom, je to jazyk vnímaný zrakom a založený na tvaroch, pozíciách a pohyboch (ruky/rúk, hlavy, hornej časti trupu a mimika). Teda ide o **vizuálno-motorický jazyk**, zatiaľ čo hovorený jazyk je audio-orálny – je to jazyk vnímaný sluchom a produkovaný hovoridlami. Posunkový jazyk sa realizuje, vyjadruje v posunkovej reči.

Medzi ďalšie vlastnosti, ktoré sú špecifické pre posunkové jazyky a súvisia s ich vizuálno-motorickou povahou, patria simultánnosť, ikonickosť a priestorovosť (využitie trojrozmerného priestoru) (porov. Macurová, 2017).

Simultánnosť môžeme chápať tak, že jazykové prostriedky posunkového jazyka majú schopnosť vyjadriť v jednom časovom bode viac informácií naraz, teda vrstviť prostriedky na seba. Simultánnosť sa prejavuje vo všetkých jazykových rovinách.

Na ilustráciu môžeme uviesť príklady princípu simultánnosti. Na najnižšej fonologickej rovine sa v jednom časovom okamihu spájajú, navrstvujú na seba jazykové jednotky, ktoré tvoria: **tvar ruky** (konfigurácia ruky), **orientácia ruky**, konkrétne dlane a prstov, **pozícia ruky/rúk v priestore** (miesto artikulácie) a **pohyb**. Lingvistika posunkových jazykov chápe ruku ako časť ľudskej hornej končatiny od zápästia až po koniec prstov (porov. anglické slovo *hand*).

Manuálna zložka posunku (tvar ruky, orientácia, pozícia a pohyb) sa súčasne realizuje s nemanuálnou zložkou posunku, ktorá tvorí pozíciu a pohyb hlavy a hornej časti tela vrátane paže (bez ruky v užšom slova zmysle) a mimiku vrátane pozície a pohybu úst.

Pozíciu a pohyb úst môžeme vyčleniť na dve zložky, komponenty. Jeden z nich sú **hovorené komponenty**. Označujú pohyby úst, ktoré sú odvodené od príslušného hovoreného jazyka a zúčastňujú sa na prejave v posunkovom jazyku. Hovorené komponenty vyskytujúce sa v slovenskom posunkovom jazyku sa môžu vyjadrovať celým slovom, polovicou slova, prvou hláskou, prvou slabikou, prvými dvomi slabikami a pod. Príklady: podporovať – polovica slova: *podpora*, plánovať – prvá slabika: *plán*, prvá hláska – červený: *ččč*, šetriť: *ššš*, učiť: *uuu*. Druhou zložkou pozície a pohybu úst sú **orálne komponenty**. Ide o pohyby úst, ktoré nie sú odvodené od daného hovoreného jazyka a zúčastňujú sa na prejave v posunkovom jazyku. Orálne komponenty v slovenskom posunkovom jazyku sa môžu prejaviť napríklad mierne vyplazeným jazykom, vycerenými zubami, našpúlenými perami, prípadne spájaním dvoch hlások: *vt*, *bi*, *bz*, troch hlások: *ppp*, *bam*, *lep*, dvoch slabík: *fifi/vivi*.

Posunok je verbálna nonvokálna formálno-obsahová jednotka posunkového jazyka, ktorá súbežne spája manuálne a nemanuálne nositele významu. Jednotlivé posunky môžu byť manuálne vyjadrené jednou rukou alebo dvoma rukami. Na dvojručných posunkoch sa môžu podieľať dve aktívne ruky alebo jedna aktívna ruka a druhá pasívna. Pokiaľ ide o pasívnu ruku, tá vždy vytvára pozíciu pre aktívnu ruku. Rovnako dvojručné posunky sa delia na **symetrické posunky**, kde obe ruky majú zhodný tvar ruky, a **asymetrické posunky**, kde je každá ruka v inom tvare.

V posunkovom prejave, teda v prejave slovenských posunkujúcich používajúcich slovenský posunkový jazyk, sa môže vyskytovať simultánne vyjadrenie dvoch odlišných posunkov, kde sa jedna ruka jedného posunku drží v priestore bez pohybu a druhá ruka druhého posunku simultánne znázorňuje iné posunky. Na jednej ruke sa môže objaviť *deixa*,¹ klasifikátorový tvar ruky, číslovka pri enumerácii (vypočítavaní) predmetov.

Simultánnosť sa prejavuje i v hovorených jazykoch, ale vo výrazne menšej miere. Hovorené jazyky napríklad uplatňujú prostriedky intonácie pre rozlíšenie

¹ *Deixa* – je to akt ukazovania, čiže priame odkazovanie na reálnu skutočnosť alebo na jej označenie v jazykovom prejave (zvyčajne vo forme zovretej päste so vztýčeným ukazovákam).

oznamovacích, opytovacích, rozkazovacích viet.

Protikladom simultánnosti je **lineárnosť** (postupnosť, sekvencia), ktorá sa vyskytuje i v posunkovom jazyku. Ide o zaradenie jazykových jednotiek za sebou, napríklad produkované posunky vo vetách, vety v textoch.

Ikonickosť môžeme chápať tak, že vzťah medzi slovom/posunkom a predmetom je podobný. Pre lepšiu predstavu uvedieme príklady v posunkovom i hovorenom jazyku. V slovenskom posunkovom jazyku existuje posunok LOPTA,² ktorý sa znázorňuje dvomi mierne ohnutými rozťahnutými rukami. Tie “kreslia” do vzduchu predmet, ktorý má guľatý tvar. V hovorenom – slovenskom jazyku sa používa slovo *síkať*, ktorý vychádza na základe počutého vydávania zvuku *sík*.

V posunkovom jazyku pre jeho priestorovosť a vizuálno-motorickú povahu princíp ikonickosti prevláda, na rozdiel od hovoreného jazyka. Ikonické posunky môžeme klasifikovať do dvoch kategórií: **transparentné posunky** a polotransparentné, teda **translucentné posunky** (Macurová, 2017). Transparentné posunky sú tie posunky, kde vzťah (podobnosť) medzi posunkom a predmetom je na prvý pohľad zreteľný bez dodatočného vysvetlenia významu, napríklad FAJČIŤ, SPAŤ, ŠOFÉROVAŤ. Translucentné posunky sú tie posunky, kde vzťah (podobnosť) medzi posunkom a predmetom na prvý pohľad zreteľný nie je. Pri nich je potrebné vysvetliť odvodenosť, vizuálnu motiváciu posunkov, napríklad DÁŽDNIK (vizuálne motivovaný pohybmi manipulácie s dáždnikom); NEMOCNICA (posunok metonymicky odvodený od červeného kríža zobrazeného na bielom páse rukáva zdravotníka), OTEC (vizuálne motivovaný odkazom na mužské fúzy). Translucentných posunkov je omnoho viac než transparentných.

Ikonickosť posunkov sa podľa formy delí na štyri typy: a) **virtuálna ikonickosť**, kde ruka či ruky “vykresľujú” tvar, podobu celého predmetu v posunkovom priestore, napríklad ROŽOK, KOCKA, HRACH; b) **substitutívna ikonickosť**, kde ruka či ruky zastupujú tvar, podobu zobrazovaného predmetu, napríklad LOŇ, NOŽNICE, PIŠTOL; c) **motorická ikonickosť**, kde sa naznačuje, ako sa zaobchádza, manipuluje

² Jednotlivé posunky sa zapisujú veľkými písmenami.

s predmetom, napríklad ČAJ, KÁVA, ZUBNÁ-KEFKA; a d) **percepčná ikonickosť**, kde sa zohľadňuje umiestnenie predmetov v priestore tak, ako ich vizuálne vidí posunkujúci, napríklad *knihy na polici sú zoradené stojato za sebou, či kladené ležato nad sebou* (Pusch, 2001, in Trsková, 2020, Sutton-Spence – Woll, 2019). Je dôležité poznamenať, že ikonické posunky sú daným spoločenstvom posunkujúcich dohovorené, majú konvenčnú povahu, nie sú náhodné či ľubovoľné.

Naopak v hovorenom jazyku prevláda princíp **arbitrážnosti**, teda vzťah medzi hovoreným slovom a predmetom je náhodný, ľubovoľný. Pochopiteľne, podobne ako v hovorenom jazyku, arbitrážnosť sa vyskytuje aj v posunkovom jazyku, kde vzťah medzi posunkom a predmetom nie je známy, napríklad KLAMSTVO, LUHÁR, PRAVDA.

Priestorovosť predstavuje využitie trojrozmerného priestoru, tzv. posunkového priestoru, v ktorom posunkový jazyk existuje. V ňom sa vytvárajú jednotlivé posunky, stavajú vety a budujú texty. Posunkový priestor je vymedzený troma líniami: a) vertikálne – temenom hlavy až po pás, b) horizontálne – od ľavého lakťa až po pravý lakeť voľne ohnutých rúk, c) sagitálne – rovina hrude až po dosah prstov voľne ohnutých rúk.

Obrázky 1 – 2: Posunkový priestor.

V posunkovom jazyku môžeme rozlíšiť tri typy priestoru, ktoré posunkujúci využíva pri posunkovom prejave: a) reálny priestor, b) topografický priestor a c) syntaktický priestor (Johnston – Schembri, 2007).

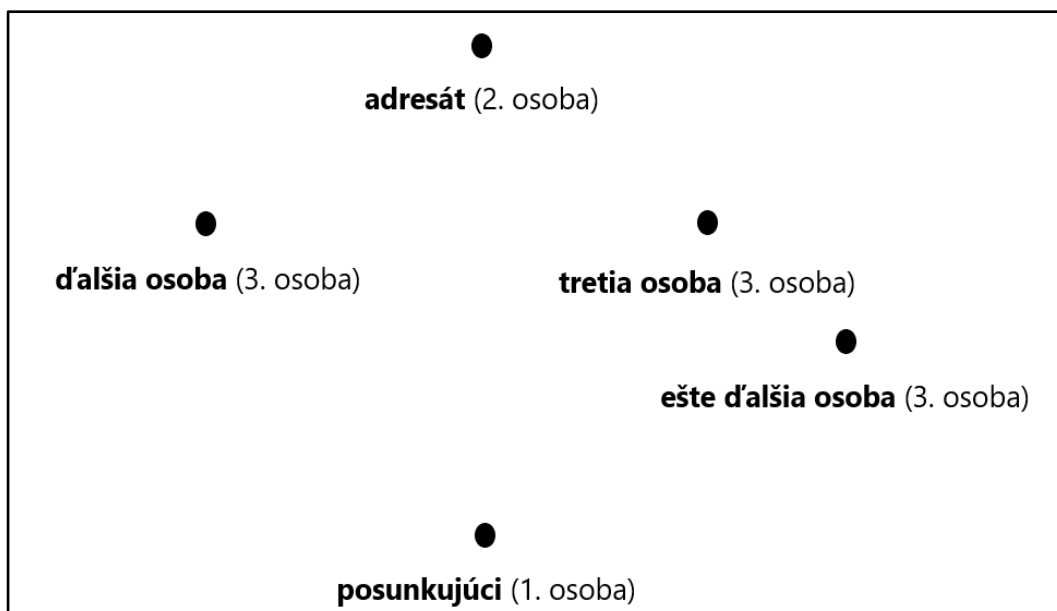
Reálny (zdieľaný) priestor je priestor, ktorý v danej komunikačnej situácii obklopuje posunkujúceho a jeho adresáta. Posunkujúci pomocou deiktík odkazuje priamo k predmetom prítomným v priestore, napríklad hrnček, stolička, stôl.

Topografický priestor je priestor, v ktorom sa znázorňuje skutočné rozmiestnenie predmetov v reálnom alebo imaginárnom priestore. Pri uplatnení reálneho priestoru posunkujúci podľa zrakového vnímania skutočnosti popisuje napríklad zariadenie izby, stanovište na ihrisku, obchody v nákupnom centre, a naznačuje vzťahy medzi nimi. Imaginárny priestor, v ktorom sa neodráža reálny priestor, posunkujúci používa napríklad k popisu budúceho bytu, návrhu záhrady, návrhu kresby prírody na plátne. Topografický priestor môžeme rozdeliť do dvoch podtypov: a) schematický priestor a b) scénický priestor.

Schematický priestor znázorňuje priestor, kde dochádza k schematickému zobrazeniu skutočného priestoru vo forme zmenšeného modelu. Priestor má povahu mapy, v ktorej sa realizujú priestorové vzťahy medzi predmetmi. K tomu sa častejšie používajú klasifikátory celého predmetu, napríklad ide o vyjadrenie, kde presne stojí osoba: pri aute, či pri dverách vodiča, alebo za autom.

Scénický priestor stvára priestor, ktorý posunkujúci používa k stvárneniu skutočného priestoru bez schematizovania. Všetky popisované situácie alebo predmety sú znázornené v životnej veľkosti. K tomu sa častejšie používajú klasifikátory manipulácie, napríklad ide o presun hrnčeka z jedného stola na druhý stôl či presun stoličky z jedného miesta na druhé miesto – v takom prípade kopíruje reálnu akciu.

Syntaktický priestor označuje priestor, ktorý nemá žiadny vzťah k skutočnému svetu, jeho podoba je daná konvenčne, teda dohodou medzi posunkujúcimi daného jazyka. Syntaktický priestor je vytvorený v jazyku. Týka sa to napríklad vyjadrenia času, ktorý môžeme znázorniť na pomyselnéj časovej osi nad ramenom: minulosť sa produkuje za telom, čo značí, že je *za nami*; budúcnosť sa realizuje o niečo ďalej od tela, čo signalizuje, že je *pred nami*; a prítomnosť sa vykazuje tesne pred telom, čo označuje terajší čas. Týka sa to aj osobných zámen: JA – pohybom sa smeruje k hrudi posunkujúceho, TY – pohybom sa smeruje k pozícii adresáta, ON/ONA – pohybom sa smeruje kolmo napravo/naľavo na pozíciu vedľa posunkujúceho.

Obrázok 3: Syntaktický priestor osobných zámen.

1.1 Slovenský posunkový jazyk a posunkovaná slovenčina

Slovenský posunkový jazyk môžeme charakterizovať ako prirodzený jazyk spoločenstva slovenských nepočujúcich, ktorý sa viac-menej odlišuje od iných posunkových jazykov, a to hlavne v posunkovej zásobe. Slovenský posunkový jazyk je od hovoreného slovenského jazyka počujúcej populácie Slovenska nezávislý systém slovenských posunkov, slúžiaci na komunikáciu posunkujúcich. Ide o nevakálny, samostatný a menšinový jazyk. Má vlastnú posunkovú zásobu a gramatiku vrátane skladby viet, ktorá nie je závislá na hovorenom jazyku, teda nie je tzv. manuálnym prepisom hovoreného jazyka.

Posunkovaná slovenčina je takzvaný hybridný jazyk, ktorý vznikol zmiešaním dvoch prirodzených jazykov. Posunkovaná slovenčina má ako zmiešaný jazyk gramatiku slovenského jazyka a posunkovú zásobu slovenského posunkového jazyka. Konkrétne, prostredníctvom posunkov sa vizualizuje hovorený slovenský jazyk, čiže ku každému slovu sa väčšinou priradzuje príslušný posunok. Posunková zásoba posunkovanej slovenčiny čerpá posunky z posunkovej zásoby slovenského posunkového jazyka, no má k dispozícii i umelo vytvorené posunky, ktoré sa v slovenskom posunkovom jazyku vôbec nevyskytujú, napríklad sponové sloveso v prítomnom čase *je*, ako aj ďalšie slová *pretože*, *na*, *ktorý*. V tomto jazyku

sa komunikuje s hlasom – vokálne alebo bezhlasne – nevokálne. Ide o tzv. manuálny prepis hovoreného jazyka.

Posunkovaná slovenčina sa využíva predovšetkým v komunikácii medzi nepočujúcimi posunkujúcimi a počujúcimi osobami, ktoré ovládajú jednotlivé posunky, ale neovládajú gramatiku slovenského posunkového jazyka, vrátane skladby viet. Používajú ju aj osoby s poruchou sluchu, ktoré si osvojili slovenský posunkový jazyk neskôr a neovládajú ho plnohodnotne (porov. Koudelková – Tarcsiová, 2017). Cieľom používania posunkovanej slovenčiny je teda uľahčiť komunikáciu počujúcich osôb či osôb s poruchou sluchu so slovenskými nepočujúcimi posunkujúcimi, a to zviditeľnením prejavu hovoreného jazyka.

V posunkovanej slovenčine zväčša dochádza k tendencii používať príslušný posunok pre každé slovo, taktiež každý posunok by mal byť postavený lineárne, čo vedie ku kopírovaniu slovosledu slovenského jazyka. Tým pádom dochádza k vypusteniu či potlačeniu niektorých špecifických vlastností slovenského posunkového jazyka. Jednou z nich sú klasifikátorové predikáty a špecifikátory tvaru a veľkosti.

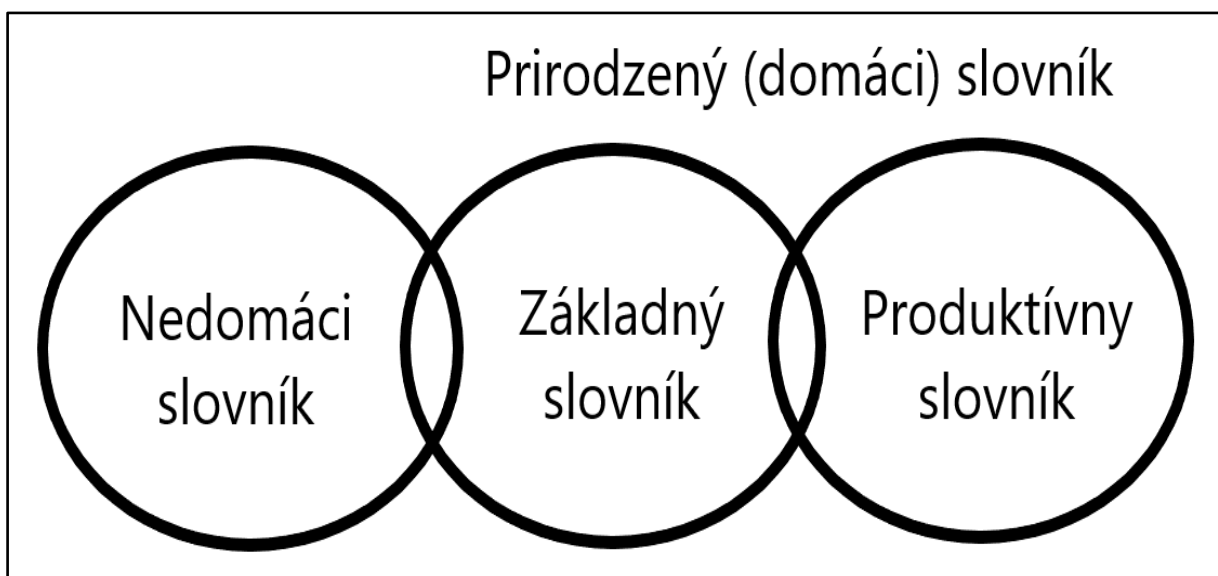
1.2 Slovník slovenského posunkového jazyka

Posunkové jazyky, ako napríklad slovenský posunkový jazyk, majú svoj slovník, ktorý pozostáva z dvoch zložiek: z **prirodzeného, domáceho slovníka** (angl. *native lexicon*) a tzv. **nedomáceho slovníka** (angl. *non-native lexicon*) (Johnston – Schembri, 2007). Nedomáci slovník zahŕňa také posunky, ktoré sú odvodené od hovoreného jazyka, v našom prípade od slovenského jazyka. Sem zaraďujeme napríklad posunky vydaktylované prstovými znakmi³ a inicializované posunky⁴.

³ Posunky vydaktylované prstovými znakmi – ide o spôsob prezentácie písmen vydaktylovaním prostredníctvom jednoručnej alebo dvojručnej prstovej abecedy (napríklad pri posunku BIO dané tvary rúk sekvenčne znázorňujú písmená b, i, o), prípadne hlások vydaktylovaním prostredníctvom pomocných artikulačných znakov na základe postavenia rečových orgánov. Využívajú sa pre správnu a zrozumiteľnú artikulačnú výslovnosť detí a žiakov s poruchou sluchu najmä v materskej škole pre deti so sluchovým postihnutím a na 1. stupni základnej školy pre žiakov so sluchovým postihnutím.

⁴ Inicializované posunky – v nich sa zväčša vyskytuje jeden tvar ruky písmena alebo hlásky vyjadrený prstovým znakom, napríklad pri posunku OLIVA sa daný tvar ruky znázorňuje podľa začiatočného písmena slova o a artikuluje sa opakovaným kruhovým pohybom pred telom.

Prirodzený slovník sa rozčleňuje na ďalšie zložky: **základný slovník** (angl. *core lexicon*) a tzv. sekundárny slovník (angl. *non-core lexicon*), známy aj ako **produktívny slovník**. V základnom slovníku sa vyskytujú ustálené, lexikalizované posunky, ktoré tvoria základ posunkovej zásoby vo vydaných slovníkoch. Produktívny slovník obsahuje posunky, ktoré sú viac ikonické, vizuálne motivované a viac závislé od kontextu posunkového prejavu, ako tie v základnom slovníku. Okrem toho, formu produktívnych posunkov často sprevádzajú špecifické nemanuálne prostriedky: očný pohľad viac smeruje na ruky a z hľadiska pozície a pohybu úst prevláda orálny komponent nad hovoreným komponentom. Do tejto kategórie patria napríklad klasifikátory, špecifikátory, deiktiká.

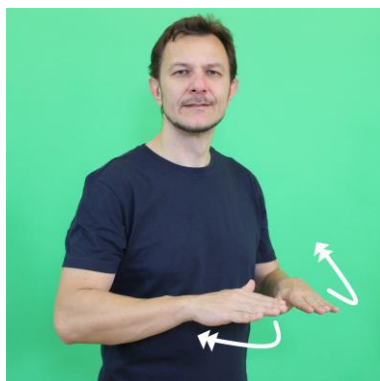

Obrázok 4: Slovník posunkového jazyka (Johnston – Schembri, 2007).

1.3 Klasifikátory a špecifikátory tvaru a veľkosti

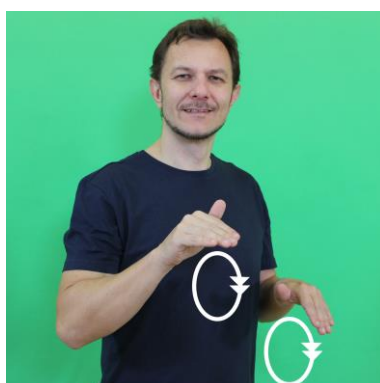
Môžeme si položiť otázku: Prečo je dôležité zaoberať sa klasifikátormi a špecifikátormi? Zoberme si jeden príklad, a to *plávanie*. Ako by ste zaposunkovali: *človek pláva*? Áno, činnosťou rúk znázorníme, ako by sme reálne plávali⁵.

⁵ Naším cieľom je prostredníctvom názorných obrázkov poukázať na klasifikátory, nie na celý preklad viet. To platí i v ďalších príkladoch.

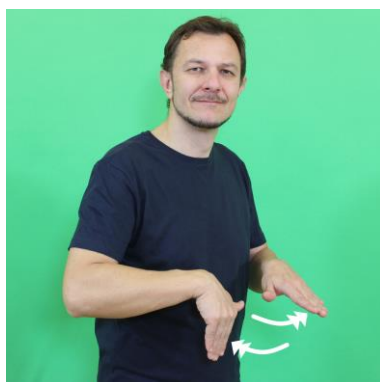
Obrázok 5: PLÁVAŤ

A ako pláva pes?

Obrázok 6: PLÁVAŤ

Ako pláva kačka?

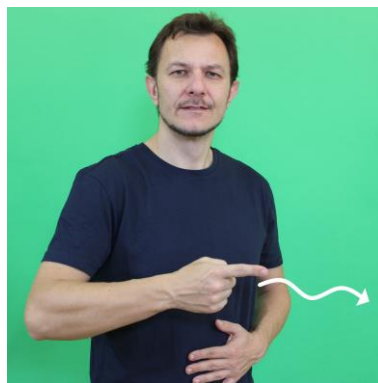
Obrázok 7: PLÁVAŤ

Ako pláva fľaša?

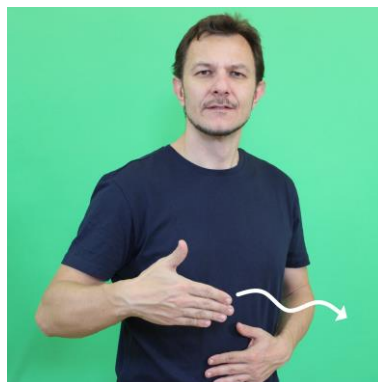
Obrázok 8: PLÁVAŤ

Ako pláva had?

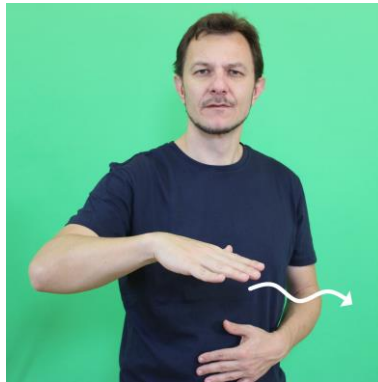
Obrázok 9: PLÁVAŤ

Ako pláva ryba?

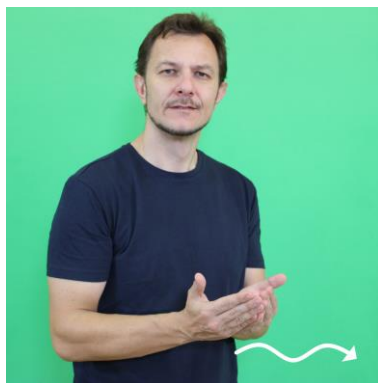
Obrázok 10: PLÁVAŤ

Ako pláva vrecúško?

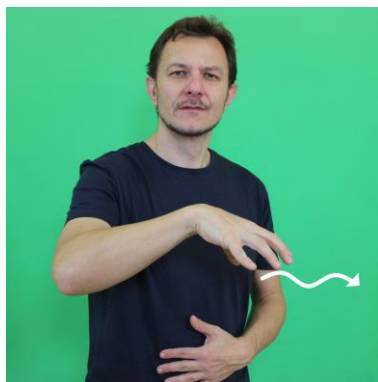
Obrázok 11: PLÁVAŤ

Ako pláva loď?

Obrázok 12: PLÁVAŤ

Ako pláva bója?

Obrázok 13: PLÁVAŤ

Všimli ste si, že plávať sa môže vždy inak. Keď to chceme vyjadriť, pomôžeme si práve klasifikátormi a špecifikátormi, ktoré sú súčasťou produktívneho slovníka. Práve rôzne posunkové varianty slova *plávať* nenájdeme v základných slovníkoch.

2 Klasifikátor

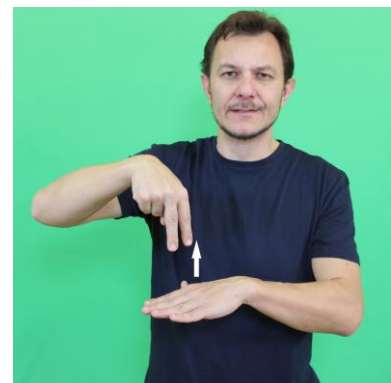
2.1 Ako vyzerá klasifikátor?

Od polovice 70. rokov 20. storočia odborníci na posunkové jazyky diskutovali o tom, ako analyzovať tie posunky, ktoré označujú pohyb predmetov (Engberg Pedersen, 2010). Ide o ikonické posunky, ktoré sa len sporadicky nachádzajú v slovníkoch posunkového jazyka, avšak posunkujúci ich používajú v každodennej komunikácii.

Pre lepšiu predstavu si vyberieme jeden obrázok a opíšeme človeka, ako aj existenciu skaly.

Obrázok 14: Výskok muža.

Obrázok 15: SKOČIŤ

Veta *Muž na skale skáče od radosti*. – Skala predstavuje rovinatú plochu, použije sa ikonický tvar ruky zobrazujúci plochú ruku so vztýčeným palcom, ktorý zastupuje rovinu skaly. Pre muža ako človeka sa použije ikonický tvar ruky ilustrujúci zovretú ruku so vztýčeným ukazovákom a prostredníkom od seba (ako písmeno V), kde dva prsty znázorňujú nohy a chrbát ruky ilustruje hlavu a trup človeka. Daný tvar ruky vykonáva činnosť pohybu výskoku zo skaly, ktorá sa nachádza pod človekom. Zastupuje ju plochá ruka so vztýčeným palcom. Dve znázornené konfigurácie ruky (plochá ruka so vztýčeným palcom a zovretá ruka so vztýčeným ukazovákom a prostredníkom od seba) sú klasifikátory.

Klasifikátory v posunkových jazykoch môžeme názorne prirovnať k zvukomalebným slovám v hovorených jazykoch, teda k slovám, ktoré sa podobajú reprezentovanému zvuku (McKee, 2015), ako je napríklad: *chruckanie*, *pípanie*, *buchot*, *brechot*, *mňaukanie*. Podobnosť spočíva v tom, že tvary rúk a pohyby rúk môžu byť použité na to, aby sa podobali charakteristikám predmetov a ich činností, ako je tvar, veľkosť a povrch predmetov, či ako sa predmet pohybuje, resp. ako sa s predmetmi zaobchádza. Preto sú klasifikátory ikonické a často sa dajú pochopiť v rôznych posunkových jazykoch. Môžu sa však medzi sebou líšiť. Napríklad pre klasifikátor vozidla sa v slovenskom posunkovom jazyku používa plochá ruka so vztýčeným palcom a v americkom posunkovom jazyku zovretá ruka so vztýčeným ukazovákom a prstenníkom od seba a s palcom (ako číslica 3). Tento posunok je už menej ikonický. Príklady odlišností medzi nimi sú uvedené v 6. kapitole.

2.2 Klasifikátor

Klasifikátor je jazykový prostriedok, ktorý zastupuje podstatné meno, ktoré môže byť živé alebo neživé. Odkazuje na nejakú vlastnosť predmetu mena. Tvorí tvar ruky, ktorý odráža určitú tvarovú vlastnosť vizuálne prezentovaného predmetu (Baker – van den Bogaerde – Pfau – Shermer, 2016). Táto vlastnosť súvisí s formou, a preto je klasifikátor často ikonický. Klasifikátor je vlastne konfigurácia ruky, ktorá označuje triedu predmetov s konkrétnym tvarom.

Klasifikátory ako znázorňujúce tvary rúk opisujú a reprezentujú predmety reálneho sveta prostredníctvom týchto vlastností: a) vzhľad (tvar, veľkosť, povrch predmetov), b) lokácia (umiestnenie alebo existencia v priestore, usporiadanie predmetov, množstvo predmetov), c) akcia (činnosť predmetov, manipulácia s predmetmi) (McKee, 2015).

Uvedieme príklad: *Človek vystúpil z autobusu*. Najprv sa vyjadruje lexikálny posunok podstatného mena AUTOBUS, po ňom sa vysloví klasifikátor vozidla. Konkrétny tvar ruky – plochá ruka so vztýčeným palcom – predstavuje geometrickú vlastnosť vozidla, teda označuje danú kategóriu vozidiel. Pohyb vozidla vyjadruje sloveso existencie “byť na mieste”. Potom sa ČLOVEK uvádza lexikálnym posunkom mena. Následne sloveso

klasifikátora ilustruje, že ľudský predmet, ktorý sa vyjadruje konkrétnym tvarom ruky – zovretá ruka so zakriveným ukazovákom a prostredníkom od seba – sa oblúkovým pohybom pohybuje z jedného miesta (z autobusu) na druhé miesto (na zem). Osoba znázornená zovretou rukou so zakriveným ukazovákom a prostredníkom od seba patrí do kategórie živých predmetov. Znázornený tvar ruky môže okrem vystupovania z vozidla znamenať napríklad sedenie, kľáčanie, nastupovanie do vozidla.

Termín *klasifikátor* (angl. *classifier*) vychádza z pozorovania, že predmety podstatného mena sa zdajú byť klasifikované, teda klasifikátory rozdeľujú predmety do kategórií predmetov so spoločnými alebo podobnými vlastnosťami. Inými slovami, klasifikátory sú určené na kategorizáciu predmetov skutočného sveta v posunkovom jazyku. Termín *klasifikátor* bol pre posunkové jazyky (najprv pre americký posunkový jazyk) zavedený v roku 1975 pre porovnávanie jazykových vlastností s hovorenými jazykmi (Quer – Cechetto a kol., 2017).

Je potrebné poznamenať, že medzi predmetmi a klasifikátormi neexistuje vzťah jeden k jednému. Inými slovami, jeden a ten istý predmet môže byť prezentovaný rôznymi klasifikátormi, ktoré môžu byť aj rôzneho typu (napríklad predmet, manipulácia predmetu) a naopak. Ten istý klasifikátor môže odkazovať na rôzne predmety (Klomp, 2021). Uvedieme príklad jedného predmetu, a to človeka, ktorý môže byť prezentovaný tromi rôznymi tvarmi rúk v závislosti od kontextu: zovretá ruka so vztýčeným ukazovákom, zovretá ruka so vztýčeným ukazovákom a prostredníkom od seba a zovretá ruka so vztýčeným palcom.

Obrázky 16 – 18: Klasifikátory zastupujúce osoby.

Iný je príklad predmetu dverí, ktoré môžu byť prezentované ako celok daného predmetu, ktorý odráža reálnu tvarovú vlastnosť predmetu (plochá ruka so vztýčeným palcom), alebo môžu byť prezentované ako reálna manipulácia s kľučkou dverí

(zovretá ruka). Naopak, ten istý klasifikátor: plochá ruka so vztýčeným palcom ako celý predmet môže odkazovať na a) obdĺžnikový alebo kvádrový predmet (napríklad *knih*, *papier*, *postel*), b) vozidlo (napríklad *auto*, *autobus*, *bicykel*), c) vodný stavovec (napríklad *delfín*, *veľryba*, *žralok*) a pod.

2.3 Klasifikátorový predikát

Klasifikátory sa spájajú len s určitými slovesami, ktoré reprezentujú pohyb alebo lokáciu označeného predmetu, či manipuláciu s predmetmi. Sú to takzvané **klasifikátorové predikáty**. Formálne ide o tvary ruky, ktoré sú pripojené k slovesu pohybu, lokácie či manipulácie. V dôsledku toho predikát ako celok často vyjadruje komplexný význam, ako napríklad „tento predmet sa pohybuje určitým spôsobom, určitým smerom“, „tento predmet sa tam nachádza“ alebo „s týmto predmetom sa takto manipuluje“. Klasifikátory sú závislé od predchodcu mena, čiže pred klasifikátorovým predikátom je nutné uviesť podstatné meno, na ktoré klasifikátor odkazuje. Napríklad ako prvý použijeme posunok KNIHA a následne uvedieme daný klasifikátor pre *knihu* a s ním súčasne predikát *ležiacu na polici*. Pokiaľ sa v ďalšej výpovedi či výpovediach zmienime o tom istom predmete, tak už nie je nutné použiť opäť posunok predchodcu mena; stačí, ak vyjadríme iba klasifikátorové predikáty.

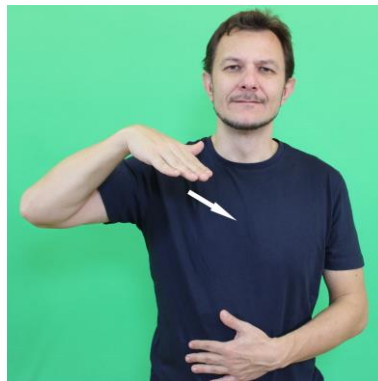
Súčasne so slovesom sa môže na deji podieľať aj príslovková informácia, ktorá znázorňuje okolnosť deja, teda ako, akým spôsobom sa niečo deje. Príslovková informácia sa vyjadruje nemanuálnymi prostriedkami, a to výrazom tváre, pohybom hlavy a hornej časti tela. Výraz tváre môže modifikovať alebo intenzifikovať manuálne vyjadrený posunok. Môžeme uviesť príklady: rýchla chôdza môže byť realizovaná najprv zovretými perami a nafúknutými lícami, následne výdychom vzduchu z úst a rýchlym prikývnutím hlavy dopredu, pomalá chôdza sa môže signalizovať zovretými perami, miernym úsmevom a pomalým prikývnutím hlavy dopredu.

Klasifikátorový predikát je komplexný predikát zložený z klasifikátora a slovesa (Quer – Cechetto a kol., 2017). Existuje aj termín **klasifikátorová konštrukcia**, ktorú môžeme chápať ako komplexný posunok, poskytujúci informácie o priestorovej lokalizácii a spôsobe pohybu predmetov (Quer – Cechetto a kol., 2017).

2.4 Pohyb klasifikátora

Pri vyjadrovaní posunkov je možné identifikovať množstvo rôznych typov pohybu. Pohyb môže prezentovať dráhu, lokáciu, distribúciu a spôsob pohybu predmetu (Johnston – Schembri, 2007).

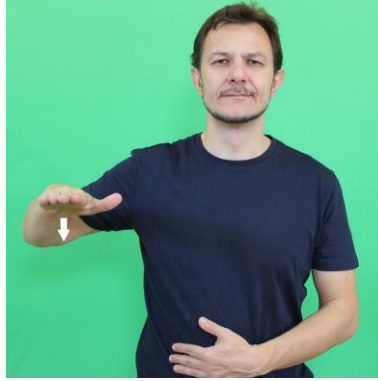
Pohyb po dráhe sa vzťahuje na používanie ruky/rúk na zobrazenie pohybu predmetu z jednej lokácie v priestore na druhú. Keď sa ruka pohybuje, znamená to, že opisovaný predmet sa pohybuje. Pohyb po dráhe môže byť priamočiary medzi dvoma bodmi, oblúkový, kruhový alebo môže ísť o pohyb z jednej strany na druhú a späť. Uvedieme príklad: AUTO KLF⁶:ísť-nadol (*Auto ide nadol.*).

Obrázok 19: Klasifikátor zastupujúci vozidlo smerujúce nadol.

Lokačný pohyb spočíva v tom, že ruka vykoná krátky pohyb smerom nadol. Tento pohyb sa končí náhlym zastavením na konkrétnej lokácii v posunkovom priestore. Tento prudký pohyb neznamená, že sa predmet pohybuje týmto spôsobom, ale slúži na signalizáciu, že sa nachádza na konkrétnom mieste. Ak sa klasifikátor vozidla vyjadruje súčasne s lokačným pohybom, znamená to, že vozidlo sa nachádza na tejto pozícii. Uvedieme príklad: AUTO KLF:stáť-na-pravej-strane (*Auto stojí/je na pravej strane.*).

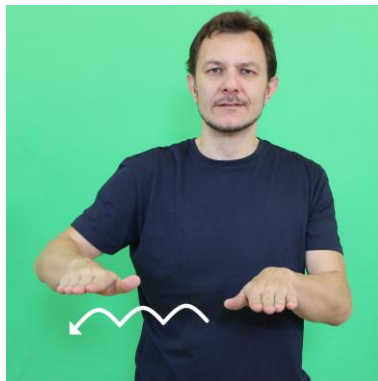
⁶ Skratka klasifikátora.

Obrázok 20: Klasifikátor zastupujúci vozidlo vykonávajúce státie.

Distribučný pohyb je znázorňovaný tak, že sa ruky pohybujú v priestore, aby prezentovali lokáciu a priestorové usporiadanie množstva predmetov alebo pohyb množstva predmetov v konkrétnom priestorovom usporiadaní. Usporiadanie množstva predmetov sa vyjadruje opakovaním klasifikátorového tvaru ruky. Daný typ pohybu sa môže kombinovať aj s inými typmi pohybu, ako je lokácia a dráha. Uvedieme dva príklady:

- PARKOVIŠKO AUTO KLF:stát++⁷ (*Autá stoja vedľa seba na parkovisku.*),

Obrázok 21: Klasifikátor zastupujúci stojace vozidlo.

- AUTO KLF:íst++ (*Autá idú jedno za druhým.*). Pre posunkový jazyk je typické, že informácie o množstve, lokácii a usporiadaní sú prepojené.

⁷ Symbol + označuje opakovanie množného čísla.

Obrázok 22: Klasifikátor zastupujúci vozidlo vykonávajúce pohyb množstva vozidiel.

Spôsob pohybu má na rozdiel od pohybu po dráhe súvis s imitáciou akcie predmetu v reálnom svete, teda ruka/ruky znázorňujú špecifický pohyb predmetu konkrétnym spôsobom. Uvedieme príklad: CESTA AUTO KLF:skákať (*Auto ide po nerovnej ceste.*).

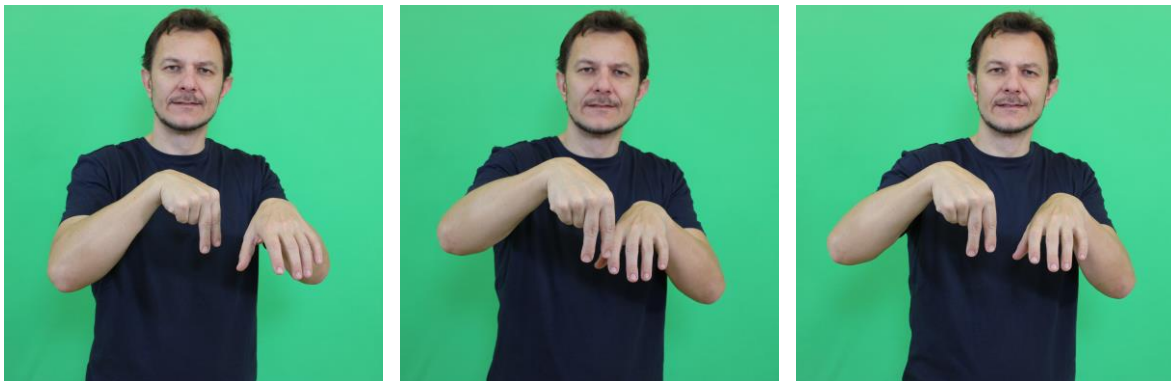

Obrázok 23: Klasifikátor zastupujúci vozidlo vykonávajúce pohyb skákania.

Dali by sa uviesť aj iné príklady konkrétneho spôsobu pohybu. Klasifikátor, ktorý zastupuje osobu či ľudské nohy, sa môže znázorniť rôznymi spôsobmi, aby prezentoval špecifické činnosti osoby. Môže sa použiť na opis pohybov akrobata skákajúceho z plošiny, odrážanie sa na trampolínach, prevracanie sa vo vzduchu, pád na zem a prevrátenie sa a podobne (Johnston – Schembri, 2007).

2.5 Pozícia klasifikátora

V klasifikátorových konštrukciách dôležitú úlohu zohráva aj lokalizácia klasifikátora v priestore, ktorá poskytuje mnoho informácií o priestorových vzťahoch, čo je v hovorenom, teda v slovenskom jazyku potrebné vyjadriť predložkami, prípadne i príslovkami miesta. Konkrétne poskytuje informáciu o **pozícii** predmetu alebo pozíciách predmetov v priestore či voči sebe navzájom. Uvedieme tri príklady viet v poradí podľa obrázkov⁸ (školu zastupuje zakrivená rozťahnutá ruka a osobu zovretá ruka so vztýčeným ukazovákem a prostredníkom): a) *Osoba stojí pred školou.* b) *Osoba stojí za školou.* c) *Osoba stojí vedľa školy.*

Obrázky 24 – 26: Pozície klasifikátorov zastupujúce osobu a budovu.

2.6 Orientácia klasifikátora

Okrem troch parametrov manuálnej zložky posunku (tvar ruky, pohyb a pozícia) zohráva dôležitú úlohu štvrtý parameter – orientácia ruky (orientácia dlane a prstov), ktorá poskytuje konkrétny vzťah k predmetu v priestore a určuje uhol pohľadu. Pre ilustráciu môžeme uviesť tri príklady v poradí podľa nižšie uvedených obrázkov:

- *Človek spí na bruchu.* – chrbát klasifikátorového tvaru ruky znázorňujúceho prednú časť tela osoby je upriamene smerovaný a pozične prilepený k druhému klasifikátorovému tvaru ruky zastupujúcemu posteľ.
- *Človek spí na chrbte.* – dlaň klasifikátorového tvaru ruky znázorňujúceho zadnú časť tela osoby je upriamene smerovaná a pozične prilepená k druhému

⁸ Na rozmiestnenie osôb a predmetov v trojrozmernom zobrazení sa vždy nazerá z pohľadu posunkujúceho.

klasifikátorovému tvaru ruky zastupujúcemu posteľ.

- *Človek spí na boku.* – bočná hrana klasifikátorového tvaru ruky znázorňujúceho osobu je upriamene smerovaná a pozične prilepená k druhému klasifikátorovému tvaru ruky zastupujúceho posteľ.

Obrázky 27 – 29: Orientácie klasifikátorov zastupujúce osobu vo vzťahu k posteli.

2.7 Významy nemanuálnych prostriedkov

Klasifikátory sa môžu vyjadrovať súčasne s nemanuálnymi prostriedkami a spoločne modifikujú posunky slovík. Pri klasifikátorových predikátoch nemanuálne prostriedky poskytujú významy prísloviek spôsobu.

Uvedieme tri frekventované významy pohybov pier, konkrétne orálnych komponentov v slovenskom posunkovom jazyku, vzťahujúcich sa ku klasifikátorom:

- vycerené zuby – daná forma má všeobecný význam v zmysle: veľká intenzita, rýchlosť, náročnosť, napríklad: *náročnosť bicyklovania do kopca, urputné držanie a ťahanie lana,*

Obrázok 30: Vycerené zuby.

- prv zovreté pery a nafúknuté líca, následne vycerené zuby – forma vyjadruje všeobecný význam: mnoho, veľké množstvo predmetu, napríklad: *veľké množstvo prítomných divákov na štadióne, v kine,*

Obrázok 31: Prv zovreté pery a nafúknuté líca, následne vycerené zuby.

- prv zovreté pery a nafúknuté líca, následne výdych vzduchu z úst – forma zdieľa dva všeobecné významy: 1) trvanie deja, napríklad: *dlho cestovať loďou, autom,* 2) vysoká intenzita, rýchlosť, vysoká hmotnosť, napríklad: *pracovník na vyššej pozícii, rýchlosť motocykla po ceste, držanie veľkého ťažkého melóna.*

Obrázok 32: Prv zovreté pery a nafúknuté líca, následne výdych vzduchu z úst.

2.8 Simultánne vyjadrenie dvoch klasifikátorov

Ako sme vyššie spomenuli, v posunkovom prejave sa môže realizovať simultánne vyjadrenie dvoch odlišných posunkov, kde jedna ruka vyjadruje jeden význam a druhá ruka vyjadruje odlišný význam. Jednou z možností je simultánne vyjadrenie dvoch klasifikátorov. Pre ilustráciu uvádzame dva príklady:

- *Pod posteľou je mačka.* (poznámka: posteľ zastupuje plochá ruka so vztýčeným palcom a mačku zovretá ruka so zakriveným ukazovákom a prostredníkom od seba).

Obrázok 33: Simultánne vyjadrenie dvoch klasifikátorov.

- *Na stole je hrnček.* (poznámka: stôl zastupuje plochá ruka so vztýčeným palcom a hrnček zakrivená ruka).

Obrázok 34: Simultánne vyjadrenie dvoch klasifikátorov.

2.9 Klasifikátor ako viazaná morféma

Klasifikátor je viazaná morféma,⁹ ktorá označuje fyzikálnu a geometrickú vlastnosť predmetu. Klasifikátor sa vo všeobecnosti považuje za morfému s nešpecifickým významom, ktorý je vyjadrený konkrétnou konfiguráciou manuálneho artikulátora –

⁹ Viazanú morfému chápeme ako morfému, ktorá nemôže stáť osamotene ako slovo, musí byť viazaná na voľnú alebo inú viazanú morfému. V slovenskom jazyku môže byť viazanou morfému napríklad predpona (*pre-spať*, *vy-skočiť*), prípona (*stol-ík*, *uči-ťel*). Protikladom viazanej morfémy je voľná morféma, ktorá môže stáť osamotene, nevyžaduje ďalšiu morfému, napríklad *stôl*, *tma*.

ruky, a ktorý predstavuje predmet tým, že označuje výraznú charakteristiku. Klasifikátor, ktorý sa viaže na koreň alebo kmeň, teda na sloveso pohybu alebo lokácie, sa označuje ako polymorfemický posunok, keďže pozostáva z najmenej dvoch morfémy (morfémy klasifikátorového tvaru ruky a morfémy pohybu).

2.10 Perspektíva v klasifikátoroch

Používanie klasifikátorov pri rozprávaní príbehov sa prirovnáva k filmovej technike. Môže ísť o posúvanie, aby sa zobrazila širšia scéna, alebo priblíženie, aby sme videli zblízka detaily toho, ako vyzerá herec, a ako sa správa, či vzdďaľovanie, aby sme videli viac vecí v priestore alebo jasnejší priebeh deja v priestore. Skúsení posunkujúci rozprávači príbehov posunkového jazyka používajú klasifikátory na zobrazenie udalostí z rôznych perspektív, aby bol príbeh pútavý (McKee, 2015). Ide o flexibilné približovanie akcií zo vzdialenej do bližšej perspektívy a oddďaľovanie akcií z bližšej do vzdialenej, širšej perspektívy. Z bližšej perspektívy posunkujúci preferujú klasifikátory manipulácie i klasifikátory časti tela, zatiaľ čo zo vzdialenej perspektívy používajú klasifikátory celého tela.

Pri popise dejov a situácií sa používa perspektíva ***small space*** a ***live space***. *Live space* zobrazuje deje a udalosti v skutočnej, životnej veľkosti, naopak *small space* zobrazuje deje a udalosti v zmenšenej veľkosti (Motejzíkova, 2011). Napríklad *lyžovanie slalomu* sa v perspektíve *live space* ilustruje pohybom lyžovania používajúc obe ruky, ktoré pomyselne držia palice (klasifikátor manipulácie), alebo obe ruky, ktoré zastupujú nohy (koncová časť od členka) a vykonávajú pohyb slalomu (klasifikátor časti tela). V perspektíve *small space* sa používa klasifikátor celého predmetu – osoby a znázorňuje lyžovanie človeka pretekajúceho v slalome.

Ďalší príklad: *Mačka skáče po stene*. – V *small space* je možné ukázať, ako mačka skáče po stene, používa sa klasifikátor celého predmetu, ktorý zastupuje antropomorfické zviera. Následne v *live space* je možné použiť klasifikátor časti tela – končatín, rukami sa znázorňuje skok a uchytenie steny.

Iný príklad: v *live space* sa pre jazdenie autom znázorňuje manipulácia s volantom (klasifikátor manipulácie) a v *small space* sa použije klasifikátor celého predmetu pre pohyb dvojestopového vozidla.

Obrázky 35 – 36: Manipulácia s volantom a pohyb vozidla.

Môžeme teda povedať, že klasifikátory manipulácie a klasifikátory časti tela sú preferované pri akciách približovania, zatiaľ čo klasifikátory celého predmetu sú uprednostňované na oddialenie akcií, na zachytenie celých akcií zo širšej perspektívy.

Vyskytuje sa aj prípad, kde klasifikátor celého predmetu znázorňuje perspektívy *small space* a *live space*. Napríklad: strom je pomerne veľký a lokálne znázornený blízko, ilustrujeme ho predlaktím a rozťahnutou rukou. Naopak, strom je pozične znázornený ďaleko, a preto je vnímaný ako dosť malý, zobrazujeme ho zovretou rukou so vztýčeným ukazovákom (Klomp, 2021).

3 Typy klasifikátorov

Existujú rôzne klasifikácie kategórií klasifikátorov, prípadne i klasifikácie podkategórií klasifikátorov. Najčastejšie sa klasifikujú do dvoch: a) klasifikátory predmetov, zahŕňajúce aj časti tela a b) klasifikátory manipulácie (Johnston – Schembri, 2007; Pfau – Steinbach – Woll, 2012; Baker – van den Bogaerde – Pfau – Shermer, 2016) alebo troch kategórií klasifikátorov, k čomu sa prikláňame (Quer – Cechetto a kol., 2017; Klomp, 2021): a) klasifikátory celého predmetu, b) klasifikátory časti tela a c) klasifikátory manipulácie.

V prvotných odborných štúdiách boli **špecifikátory** (o nich sa dozviete v ďalšej kapitole) považované za ďalšiu kategóriu klasifikátorov, avšak viacerí horeuvedení autori (tamže) ich v posledných štúdiách odlišujú od klasifikátorov, keďže špecifikátory nevytvárajú predikátové klasifikátory, ale vykazujú pohyb, ktorý slúži len na ilustráciu predmetov.

3.1 Klasifikátory celého predmetu

Klasifikátor celého predmetu (angl. *entity classifier*) odkazuje na celý objekt mena, ktorý môže byť živý alebo neživý, napríklad *osoba, pavúk, strom, posteľ, budova*. Daný klasifikátor predstavuje akúsi zmenšenú a zjednodušenú podobu predmetov. Vzťahuje sa na trojrozmerné i dvojrozmerné zobrazenie tvaru objektu, teda napríklad ruka ako celok môže predstavovať kvádrový predmet v trojrozmernom zobrazení i predmet papiera v dvojrozmernom zobrazení.

Klasifikátory celého predmetu je možné klasifikovať do 4 podkategórií: a) klasifikátory celého predmetu, b) klasifikátory inštrumentov, c) kolektívne klasifikátory a d) klasifikátory rozsahu predmetov.

Klasifikátory celého predmetu sú tvary rúk celého objektu, ktoré, ako už názov napovedá, predstavujú objekt ako celok (Johnston – Schembri, 2007). Napríklad zovretá ruka so vztýčeným ukazovákom ako klasifikátorový tvar ruky môže znázorniť celú osobu a k nemu sa môže pridať znázornenie dráhy pohybu, čiže ide o osobu,

ktorá môže prichádzať ku mne alebo odchádzať odo mňa. Podobne zakrivená rozťahnutá ruka ako klasifikátorový tvar ruky môže ilustrovať hmyz s viacerými nohami ako celok objektu a k nemu sa môže pridať pohyb hmyzu po stene, či po predlaktí ruky, alebo po strome.

Klasifikátory inštrumentov¹⁰ sú tvary rúk objektov, ktoré prezentujú sám nástroj, teda tvar nástroja alebo časť nástroja. Napríklad klasifikátorové tvary ruky: zovretá ruka so vztýčeným ukazovákom a prostredníkom od seba znázorňujúca nožnice, zovretá ruka so vztýčeným malíčkom a palcom ilustrujúca rukoväť čajníka, džbána alebo telefónne slúchadlo, zovretá ruka so vztýčeným ukazovákom a prostredníkom pri sebe znázorňujúca štetec, skrutkovač či pilník. Tieto tvary vykazujú slovesá, ktoré opisujú spôsob, ako zaobchádzať s daným predmetom. Príklad vety *Človek nalieva citrónádu zo džbánu*. – Môže sa používať zovretá ruka so vztýčeným malíčkom a palcom ako inštrumentálny tvar rukoväte, aby sa ukázalo, že citrónáda sa nalieva.

Kolektívne klasifikátory sú tvary rúk, ktoré sa aplikujú na množstvo a usporiadanie viacerých objektov rovnakého druhu, napríklad *rad ľudí, áut, stoličiek alebo plotov, stádo oviec, kôz, kráv* (McKee, 2015). Uvádzame príklady: rozťahnutá ruka ako klasifikátorový tvar ruky môže poukázať na pohyb i lokáciu davu ľudí, stáda zvierat, roja hmyzu, množstva tekutín. Plochá ruka so vztýčeným palcom môže používať na usporiadanie stojacich kníh na polici alebo na usporiadanie ležiacich časopisov na stole.

Klasifikátory rozsahu predmetov sú tvary ruky, ktoré predstavujú množstvo alebo objem objektu, ako napríklad *množstvo vody v pohári alebo v bazéne*. Zmeny

¹⁰ Je potrebné poznamenať, že viacerí jazykovedci posunkového jazyka zaraďujú danú podkategóriu do hlavnej kategórie klasifikátorov manipulácie. Zdôvodňujú to tým, že klasifikátormi sa opisuje spôsob, akým niekto zaobchádza s týmto predmetom či nástrojom (napríklad *hrabanie, rýľovanie*) alebo používa tento predmet či nástroj vo vzťahu k inému predmetu (napríklad *strihanie papiera nožnicami, skrutkovanie skrutkou do steny*). Konkrétne ide o to, ako ruka posunkujúceho zastupujúca nástroj manipuluje, narába s nejakým predmetom alebo smeruje k nejakému inému predmetu, teda ide o manipulovaný pohyb predmetu či nástroja. Tento názor rešpektujeme, avšak nemožno s ním súhlasiť, keďže na prvý pohľad ruky ikonicky znázorňujú nástroje alebo časti nástrojov ako celé predmety, preto je vhodné ich zaradiť do kategórie klasifikátorov celého predmetu (porov. Dikuyva – Makaroğlu – Arik, 2017).

v množstve alebo objeme, ako je stúpajúca či klesajúca voda, môžu byť signalizované napríklad pomocou tvaru ruky – plochej ruky so vztýčeným palcom (Johnston – Schembri, 2007).

3.2 Klasifikátory časti tela

Klasifikátor časti tela (angl. *bodypart classifier*) zastupuje konkrétnu časť ľudského alebo živočíšneho tela, napríklad *hlava, obočia, očné bulvy, ústa, jazyk, penis, zobák, pazúry, labky, krídla*. Tieto klasifikátory zobrazujú, ako sa ľudia alebo zvieratá pohybujú s ohľadom na činnosť časti tela.

Napríklad zovretá ruka so vztýčeným ukazovákom a prostredníkom od seba a palcom (znázorňujúca číslo 3) ako klasifikátorový tvar ruky môže ilustrovať pazúry. K nemu sa môže pridať vyjadrenie pohybu pazúrov, čím sa dá opísať chôdza kohúta po dvore či státie orla na konári stromu, alebo chytanie ryby pazúrami z mora.

3.3 Klasifikátory manipulácie

Klasifikátor manipulácie (angl. *handling classifier*) znázorňuje držanie či manipuláciu s objektom, ktorý môže byť živý alebo neživý, teda ide o reálne napodobňovanie činnosti manipulácie rúk s priamymi predmetmi, napríklad *držanie dieťaťa, nosenie škatule, chytanie lopty, dotýkanie sa tlačidla, ťahanie lana, krútenie koberca, skladanie papiera, sadenie prísad, siatie semena, naberanie jedla naberačkou*. Klasifikátory manipulácie sa kombinujú iba s tranzitívnymi slovesami.¹¹

Klasifikátory manipulácie je možné rozdeliť na dve podkategórie: a) klasifikátor držania a b) klasifikátor dotyku.

Klasifikátor držania reflektuje spôsob, ktorým sa drží objekt mena v závislosti od veľkosti a tvaru objektu. Inak držíme fľašu minerálnej vody, inak pohárik alkoholu,

¹¹ Tranzitívne (prechodné) slovesá sú tie slovesá, ktoré majú priamy predmet, teda majú väzbu s bezpredložkovým akuzatívom. Uvedieme príklad v slovenskom jazyku: *oklamať rodičov, stretnúť priateľa, rúbať drevo, stavať dom*.

inak ucho veľkého pohára piva. Pri klasifikátoroch držania ide o vizuálne motivované napodobňovanie držania, nesenia, uchopenia objektu alebo manipulácie s ním. Dané klasifikátory, ktoré sa spájajú s predikátmi, v skutočnosti zahŕňajú dva predikáty, a to predikát pre držanie a predikát pre pohyb (Kimmelman a kol., 2019, in Klomp, 2021). Uvedieme príklad: *nesiem škatuľu* – prvý predikát odkazuje na vizuálne napodobňovanie držania škatule a druhý predikát znázorňuje pohyb s držaním škatule.

Vzhľadom na tri rozmery objektu (dĺžka, šírka a výška) sa držanie objektu zvyčajne vzťahuje na ten rozmer objektu, ktorý je najmenší (Zwitserslood 2003, in Klomp, 2021). Napríklad hrúbka knihy je menšia ako dĺžka či šírka knihy, takže držanie rúk tvarujeme podľa hrúbky knihy. Ďalšie príklady: fľašu minerálnej vody budeme držať podľa dĺžky, keďže je menšia ako výška fľaše, rovnako pohárik alkoholu budeme držať podľa dĺžky, keďže je menšia ako výška pohárika, ucho veľkého pohára piva budeme držať podľa hrúbky ucha, keďže je menšia ako výška či dĺžka pohára, banku – sklenenú nádobu budeme držať podľa krku, keďže je menšia ako výška či dĺžka spodnej časti banky.

Klasifikátor dotyku odráža spôsob, akým sa dotýkame predmetu podstatného mena. Ide o znázornené kontaktné posunky produkované v posunkovom priestore. Tvary rúk neprezentujú tvar predmetu, s ktorým sa manipuluje, ale tvar samotných rúk, keď sa dotýkajú rôznych druhov predmetov i keď sa dotýkajú rovnakých druhov predmetov rôznymi spôsobmi (Vojtechovský, 2022). Ilustrujeme príklady: plochá ruka so vztýčeným palcom ako klasifikátorový tvar ruky môže ilustrovať dotyk tlačidla dverí autobusu, hladkanie zvieratá po srsti, zauškovanie dieťaťa. Tvar mierne ohnutej rozťahnutej ruky je možné použiť na znázornenie stisnutia tlačidiel na bankomate alebo kalkulačke, či na poškriabanie hlavy, resp. inej časti tela.

3.4 Rozdiely medzi typmi klasifikátorov

Pre lepšiu názornosť možno opísať rozdiely medzi viacerými typmi klasifikátorov. Prvý je rozdiel medzi klasifikátormi celého predmetu a klasifikátormi manipulácie. Klasifikátory celého predmetu odkazujú priamo na tvar objektu, teda znázornená ruka je akoby zmenšený predmet. Klasifikátory celého predmetu sa kombinujú

s intranzitívnymi slovesami.¹² Klasifikátory manipulácie názorne imitujú činnosť rúk s objektmi, teda ilustrujúca ruka znázorňuje, ako sa rukou zaobchádza či manipuluje s predmetom. Klasifikátory manipulácie sa aplikujú na tranzitívne slovesá. Napríklad v situácii, keď budeme opisovať niekoho, ako si nožom natiera med na chlieb, využijeme klasifikátor manipulácie s predmetom, konkrétne s nožom, s ktorým posunkujúci vykonáva pohyb natierania. Pokiaľ budeme hovoriť o noži, ktorý padá zo stolíka, použijeme klasifikátor celého predmetu. Ďalší príklad: keď znázorníme, že sa drevená palica zlomí, ide o klasifikátor celého predmetu, keďže dve zovreté päste so vztýčenými ukazovákmi dotýkajúce sa medzi sebou zastupujú palicu, následne sa ohýbaním palica zlomí. Keď poukážeme na osobu, ktorá svojou činnosťou zlomí drevenú palicu, ide o klasifikátor manipulácie, keďže zovretými rukami napodobňujeme držanie palice a následne ohýbaním zlomíme palicu.

Rozdiel medzi klasifikátormi celého predmetu a klasifikátormi časti tela spočíva v tom, že klasifikátory časti tela sú porovnateľné s klasifikátormi celého predmetu v tom zmysle, že oba typy predstavujú objekt priamo a kombinujú sa so slovesami pohybu a miesta. Na rozdiel od klasifikátorov celého predmetu klasifikátory časti tela (Motejzíkova, 2011, Klomp, 2021):

- prezentujú časť tela namiesto celého predmetu (iba časť živého predmetu),
- sú úzko viazané k telu posunkujúceho a nie je možné ich voľne realizovať v rámci širšieho posunkového priestoru,
- nie sú schopné poskytnúť informácie o pohybe predmetu po dráhe a o lokačnom pohybe predmetu,
- nie sú väčšinou schopné vyjadriť množné číslo (s výnimkou párových častí tela napríklad *oči, uši, nohy*),
- dokážu znázorniť najmä detailný pohyb končatín a ďalších častí tela, teda podať informáciu o čiastkovej akcii daného predmetu, ktorý funguje v rámci celku, napríklad *pohyb nôh, uší, očí, hlavy*,
- prezentujú svoj inventár tvarov rúk, ktorý je sčasti odlišný: niektoré tvary rúk predstavujú iba časti tela a žiadne iné predmety,
- nevyjadrujú distribučný pohyb.

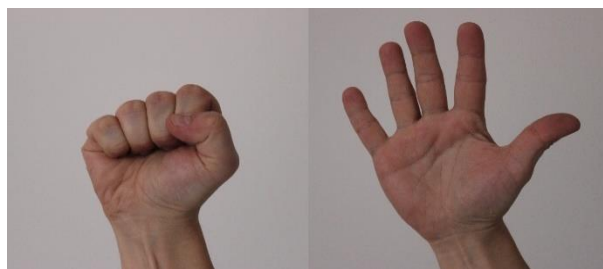
¹² Intransitívne (neprechodné) slovesá sú také slovesá, ktoré nepotrebujú viazať predmet, napríklad *Pes breše. Všetci posunkovali. Už chodí.*

3.5 Rozdiel medzi klasifikátorom a metaforickou morférou

Metaforická morféma sa správa podobne ako klasifikátor. Metaforické morfémy sú morfémy so všeobecným významom, ktorý tvorí základ rôznych metafor. Vďaka nim sa dostávajú do blízkosti posunky, ktorých významy sú od seba vzdialené, no môžu byť vyjadrené pomocou rovnakej metafory (Okrouhlíková – Slánska Bímová, 2008). Metafora sa môže realizovať prostredníctvom tvaru ruky, pozície i pohybu (pozíciu a pohyb necháme bokom). Kým klasifikátor (klasifikátorová morféma) sa vzťahuje len na tvar ruky, metaforická morféma sa vzťahuje na zmenu tvaru ruky, ktorá sa vykonáva súčasne s vnútorným pohybom ruky. Ide o zmenu tvaru ruky prostredníctvom pohybu prstov v jednom časovom slede, teda v začiatkovej fáze posunku sa znázorňuje iná konfigurácia ruky než v konečnej fáze.

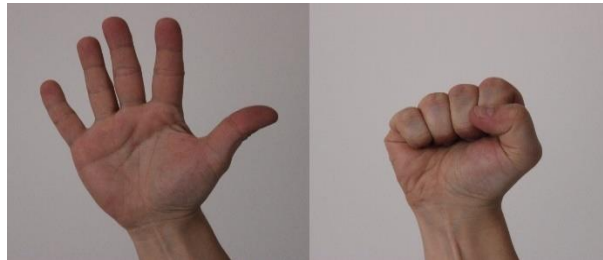
Uvedieme príklady v slovenskom posunkovom jazyku, v ktorých metaforická morféma s rovnakým všeobecným významom, ako znázornená forma tvaru ruky s vnútorným pohybom ruky, môže znamenať:

- “vysielanie, vyžarovanie”, znázorňuje ho zovretá ruka, ktorá sa otvára alebo opakovane otvára – vyskytuje sa napríklad v posunkoch: BLIKAŤ, LAMPA, OPAL’OVAŤ-SA, ROZČÚLIŤ-SA, SPRCHA/SPRCHOVAŤ-SA, TRAKTOR, ŽIARENIE/ŽIARIŤ,

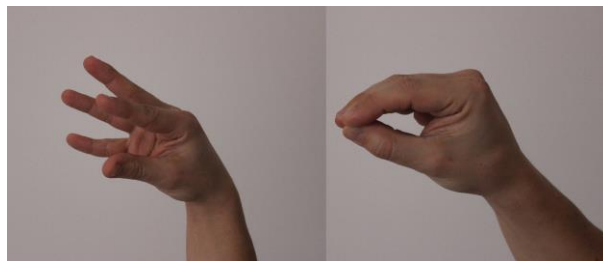
Obrázok 37: Tvary rúk znázorňujúce vysielanie, vyžarovanie.

- “uchopenie”, stvára ju rozťahnutá ruka, ktorá sa zatvára v päst’ – vyskytuje sa napríklad v týchto posunkoch: DRŽAŤ, KRADNÚŤ, POCHOPIŤ, PRIJAŤ, PRISTIHNÚŤ, ZHASNÚŤ, ZOBRAŤ,

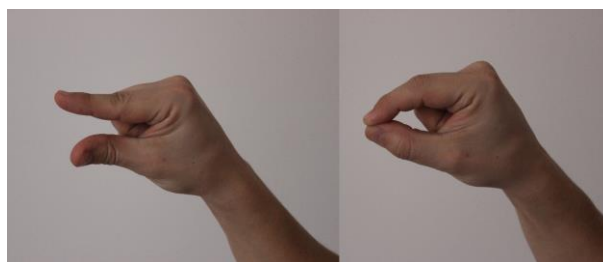
Obrázok 38: Tvary rúk znázorňujúce uchopenie.

- “absorbovanie, nasávanie”, ilustruje ho ohnutá rozťahnutá ruka rovnobežná s ohnutým palcom, ktorá sa vnútorným pohybom zatvára alebo opakovane zatvára, napríklad: DOJČIŤ, KOPÍROVAŤ, NAHRÁVAŤ, SŔKAŤ (tekutinu), UTOPIŤ, VNÍMAŤ, VZOR,

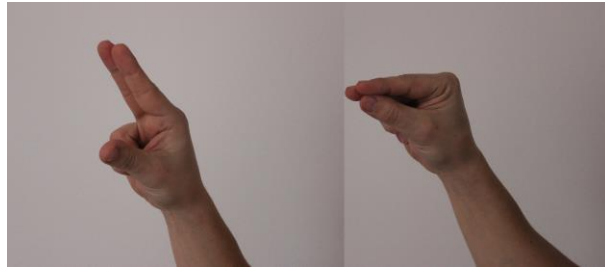

Obrázok 39: Tvary rúk znázorňujúce absorbovanie, nasávanie.

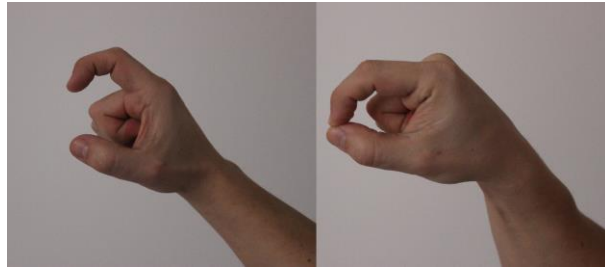
- “spínanie”, formy posunkov v začiatkovej fáze sú rôzne, ale v konečnej fáze sa ukazovák a palec dotykajú alebo opakovane spájajú, napríklad: BROŠŇA, KARISBLOK, KANCELÁRSKY-KLIP, NÁUŠNICE, PINZETA, SPONA (na kravatu, do vlasov), ŠTIPEC.

Obrázok 40: Tvary rúk znázorňujúce spínanie (1. variant).

Obrázok 41: Tvary rúk znázorňujúce spínanie (2. variant).

Obrázok 42: Tvary rúk znázorňujúce spínanie (3. variant).

Obrázok 43: Tvary rúk znázorňujúce spínanie (4. variant).

- “stlmenie, zmenšenie”, znázorňuje ho plochá ruka s ohnutým palcom, ktorá sa vnútorným pohybom zatvára do danej konfigurácie – sploštená otvorená päšť ruky (spravidla sa vzťahuje na väčší predmet a vyjadruje sa dvojručne symetricky), napríklad: PRESTAŤ, RIEDKY, ROZTOPIŤ, STÍŠIŤ (hudbu), UTRATIŤ (peniaze), ZANIKNÚŤ, ZMIZNÚŤ,

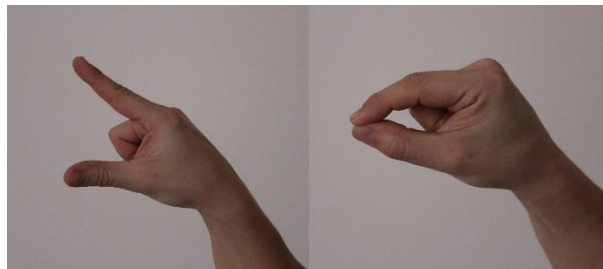
Obrázok 44: Tvary rúk znázorňujúce stlmenie, zmenšenie.

- „zosilnenie, zväčšenie“, stvára ju sploštená otvorená päť ruky, ktorá sa vnútorným pohybom otvára do príslušného tvaru – plochá ruka s ohnutým palcom (zvyčajne sa vzťahuje na väčší predmet a vyjadruje sa dvojručne symetricky), napríklad: HROMADIŤ (papiere), NABRAŤ (silu), NAVRSTVIŤ (oblečenie), PRIBÚDAŤ (peniaze), ZÍSKAVAŤ (vedomosti),

Obrázok 45: Tvary rúk znázorňujúce zosilnenie, zväčšenie.

- „stlmenie, zmenšenie“, ilustruje ho zovretá ruka so vztýčeným ukazovákom a ohnutým palcom, ktorá sa vnútorným pohybom zatvára do danej konfigurácie – sploštená zovretá ruka s ohnutým ukazovákom a palcom s dotykom (obvykle sa vzťahuje na menší predmet a vyjadruje sa dvojručne symetricky), napríklad: VYPRÁZDNIŤ (pohár), ZMENŠIŤ (obrázok), ZATVORIŤ (súbor), ZÚŽIŤ (látku),

Obrázok 46: Tvary rúk znázorňujúce stlmenie, zmenšenie.

- „zosilnenie, zväčšenie“, stvára ju sploštená zovretá ruka s ohnutým ukazovákom a palcom s dotykom, ktorá sa vnútorným pohybom otvára do príslušného tvaru – zovretá ruka so vztýčeným ukazovákom a ohnutým palcom (spravidla sa vzťahuje na väčší predmet a vyjadruje sa dvojručne symetricky), napríklad: NAPLNÍŤ (pohár), ROZŠÍRIŤ (látku), ZVÄČŠIŤ (obrázok), OTVORIŤ (súbor).

Obrázok 47: Tvary rúk znázorňujúce zosilnenie, zväčšenie.

4 Špecifikátor tvaru a veľkosti

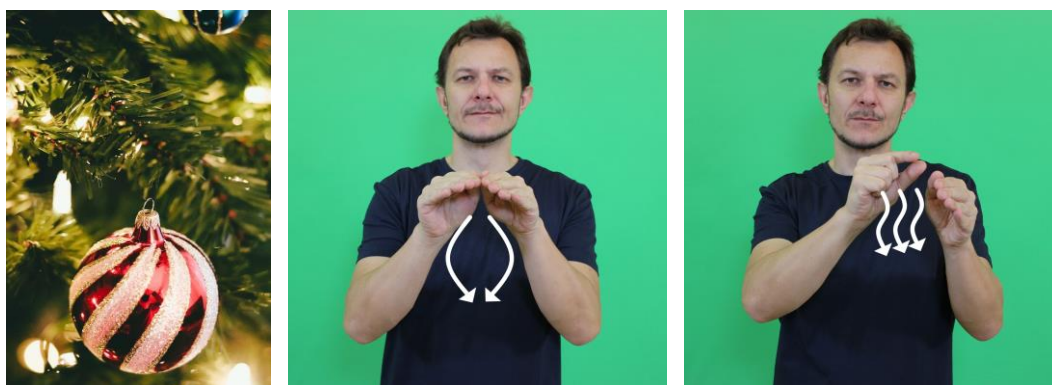
4.1 Ako vyzerá špecifikátor?

Pre lepšiu názornosť si vyberieme obrázky vianočných ozdôb na stromčeku. Opíšeme tvary a reálne charakteristiky vianočných ozdôb.

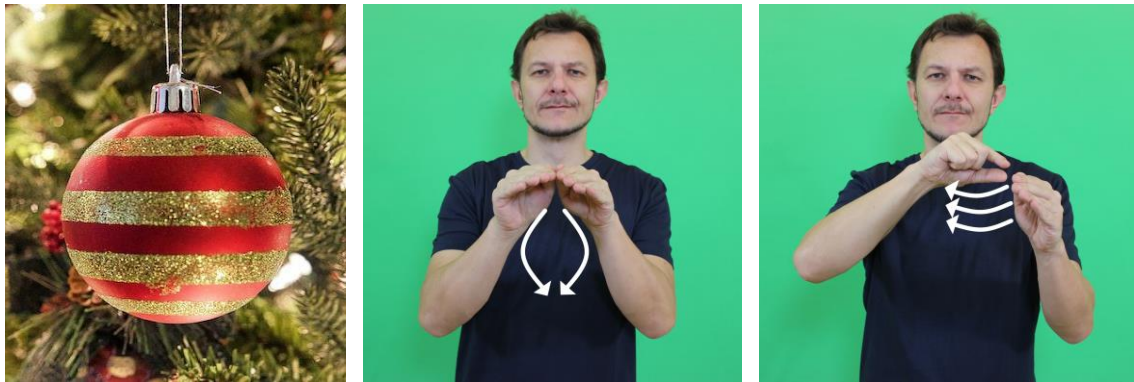

Obrázky 48 – 51: Vianočné ozdoby.

Prvá ozdoba zľava je guľatá, dvomi rukami ju stvárnime do stredne guľatej podoby. K nej opakovane pohybom pridáme vlnité pruhy zhora nadol jednou rukou. Rovnako pri druhej ozdobe dvomi rukami znázorníme guľatú podobu, následne jednou rukou opakovane pohybom zobrazujeme rovné pruhy zľava doprava. Pri tretej ozdobe takisto dvomi rukami stvárnime guľu a k nim pridáme pohyb jednej ruky znázorňujúci lesk, nasleduje zakrivená rozťahnutá ruka so vztýčeným palcom, ktorý znázorňuje bodky. Poslednú ozdobu najprv vyjadríme posunkami HUDBA ZNAČKA, následne ilustrujeme tvar husľového kľúča.

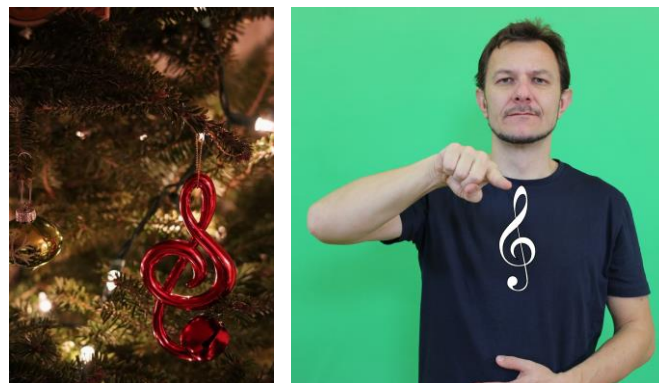
Obrázky 52 – 54: Špecifikátory opisujúce guľu a vlnité pruhy.

Obrázky 55 – 57: Špecifikátory opisujúce guľu a vodorovné pruhy.

Obrázky 58 – 61: Špecifikátory opisujúce lesklú guľu s pridanými bodkami.

Obrázky 62 – 63: Špecifikátor opisujúci husľový kľúč.

Vianočné ozdoby sme ikonicky opísali prostredníctvom reálneho trojrozmerného a dvojrozmerného zobrazenia predmetov. Sú to teda špecifikátory tvaru a veľkosti. Podobne ako pri klasifikátoroch manipulácie sa tvary rúk menia podľa charakteristík opisovaného predmetu. Tvarmi rúk môžeme opísať povrch predmetov, ktorý môže byť úzky, široký, plochý alebo zvltnený; hĺbku a šírku predmetov a obrys vonkajšieho tvaru predmetov.

Zároveň špecifikátory môžu presnejšie špecifikovať mená predmetov pri zhodných manuálnych posunkoch. Môžeme uviesť príklad zhodného manuálneho posunku FOTOGRAFOVAŤ/FOTOGRAFIA/FOTOAPARÁT, ktorý motorickou ikonickosťou znázorňuje cvaknutie spúšte na fotoaparáte. Pri konkrétnom upresnení pojmu *fotografia* môžeme k danému posunku pridať špecifikátor v tvare obdĺžnika. V prípade pojmu *fotoaparát* možno v závislosti od charakteristiky príslušného predmetu k danému posunku pridať špecifikátor tvaru valca, ktorý zastupuje objektív.

4.2 Špecifikátory tvaru a veľkosti

Špecifikátory tvaru a veľkosti (angl. *Size-and-Shape Specifiers*, so skratkou SASS) predstavujú jazykové prostriedky, ktoré bližšie určujú, špecifikujú podstatné mená, teda demonštrujú tvar a veľkosť predmetov. Vyjadruje sa nimi napríklad *dĺžka, šírka, výška, hĺbka, hrúbka, textúra, konzistencia, povrch, dizajn, obvod, objem*. Aj špecifikátory sa viažu na predchodcu podstatného mena. Špecifikátor bez kontextu vyjadruje len tvar alebo veľkosť, až v kombinácii s menom je možná jeho plnohodnotná interpretácia ako špecifikátora tvaru alebo veľkosti určitej veci. Špecifikátor je taktiež konfigurácia ruky, ktorá označuje triedu predmetov s konkrétnym tvarom.

Na rozdiel od klasifikátorov špecifikátory nevytvárajú predikátové klasifikátory, ale vykazujú pohyb, ktorý slúži len na demonštráciu predmetov. V dôsledku toho vydeľujeme špecifikátory ako samostatnú časť od klasifikátorov, a to napriek tomu, že v prvotných odborných štúdiách boli považované za ďalšiu kategóriu klasifikátorov.

4.3 Typy špecifikátorov

Poznáme dva typy špecifikátorov, a to statické a opisujúce (Pfau – Steinbach – Woll, 2012; Quer – Cechetto a kol., 2017; Klomp, 2021).

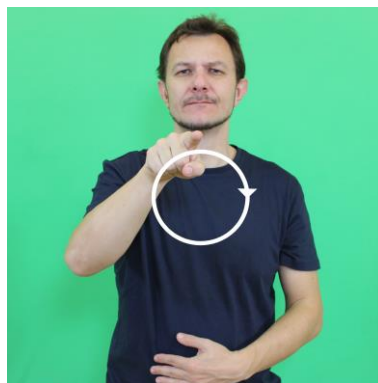
Statické špecifikátory neobsahujú žiadny pohyb. Napríklad rozťahnutá ruka so zakriveným palcom a ukazovákom, ktorých konce sa vzájomne dotýkajú,

znázorňuje reálnu veľkosť kruhového predmetu. Ako príklad uvidíme slovo *lentilky*, ktoré sa vyjadruje sémantickou parafrázou CUKRÍK FAREBNÝ ŠPC¹³:kruh++.

Obrázok 64: Statický špecifikátor zastupujúci veľkosť kruhového predmetu.

Naopak, **opisujúce špecifikátory** zahŕňajú pohyb. Ide o pomyselnú stopu, ktorú za sebou nechávajú vybrané prsty daného tvaru ruky, napríklad kruh nakreslený do vzduchu jedným prstom – ukazovákom. Ako príklad môžeme uviesť spojenie *okružle okno*, ktoré sa vyjadruje formou OKNO ŠPC:kruh.

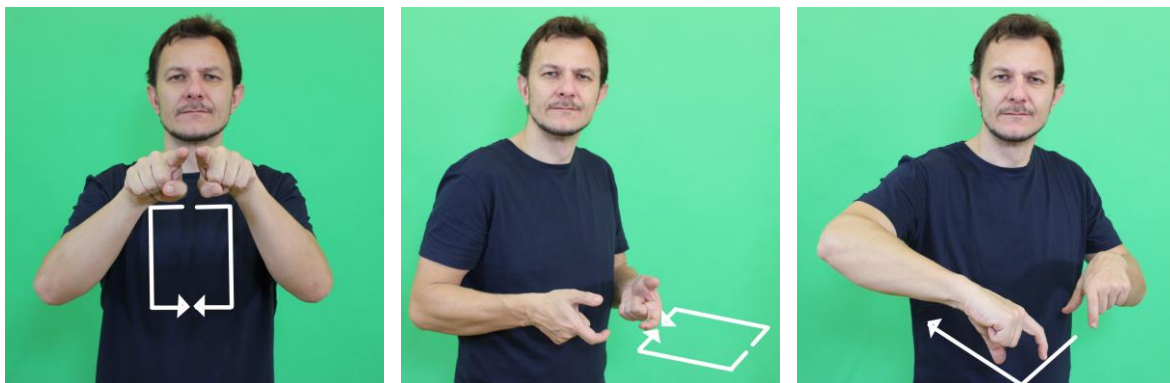
Obrázok 65: Opisujúci špecifikátor kruhového predmetu.

Zatiaľ čo oba typy špecifikátorov vizualizujú obrys predmetov, statické špecifikátory predstavujú predmet prostredníctvom tvaru ruky a zvyčajne zdôrazňujú veľkosť predmetu. Naopak, opisujúce špecifikátory naznačujú obrys predmetu cez parameter pohybu a zdôrazňujú tvar pohybu (Zwitserslood, 2003, in Klomp, 2021).

¹³ Skratka špecifikátora.

Pri vizualizovaní obrysu predmetov zohľadňujeme dve dôležité funkcie, ktoré určujú tvar a veľkosť, a to počet vybraných prstov a znázornenú výšku medzi prstami.

Na počet vybraných prstov uvedieme nasledovné príklady: Na obrys tvaru dvojrozmerného obdĺžnika sa môžu používať dva prsty, teda dve zovreté ruky so vztýčeným ukazovákom, ktoré môžu vykazovať *list papiera*, *zdravotnú kartu*. Na obrys tvaru trojrozmerného kvádra sa používajú štyri prsty, vlastne dve zovreté ruky s mierne zakriveným ukazovákom a palcom, ktoré môžu vykazovať *škafuľu*, *archívnu kroniku*. Ak je predmet asymetrický, napríklad nepravidelný tvar pohovky v tvare L, potom jedna ruka môže zostať nehybná (pasívna ruka), zatiaľ čo druhá aktívna ruka obkresľuje tvar.

Obrázky 66 – 68: Opisujúce špecifikátory obdĺžnika, kvádra a tvaru L.

Na výšku medzi prstami môžeme uviesť príklady hrúbky fúzov. Pre menšiu hrúbku fúzov sa používa rozťahnutá ruka so zakriveným ukazovákom a palcom s dotykom, kde výška medzery medzi ukazovákom a palcom je nulová. Na strednú hrúbku fúzov sa vyjadruje tvarom ruky s dvoma prstami – zovretá ruka s ohnutým ukazovákom rovnobežným s ohnutým palcom. Medzera výšky medzi ukazovákom a palcom je mierne viditeľná.

Obrázky 69 – 70: Opisujúce špecifikátory fúzov.

4.4 Rozdiel medzi klasifikátormi a špecifikátormi

Klasifikátory sa správajú ako zámená, ktoré odkazujú na podstatné mená, a špecifikátory sa správajú ako prídavné mená, čiastočne aj ako podstatné mená. Prvý rozdiel medzi klasifikátormi celého predmetu a opisujúcimi špecifikátormi je v parametri pohybu. Ku klasifikátoru sa pridáva pohyb, ktorý znázorňuje lokáciu, distribúciu, dráhu alebo spôsob pohybu predmetu. Špecifikátor obsahuje pohyb, ktorý znázorňuje len obvod všetkých druhov tvaru alebo veľkosti predmetu, teda sa nezúčastňuje na slovese.

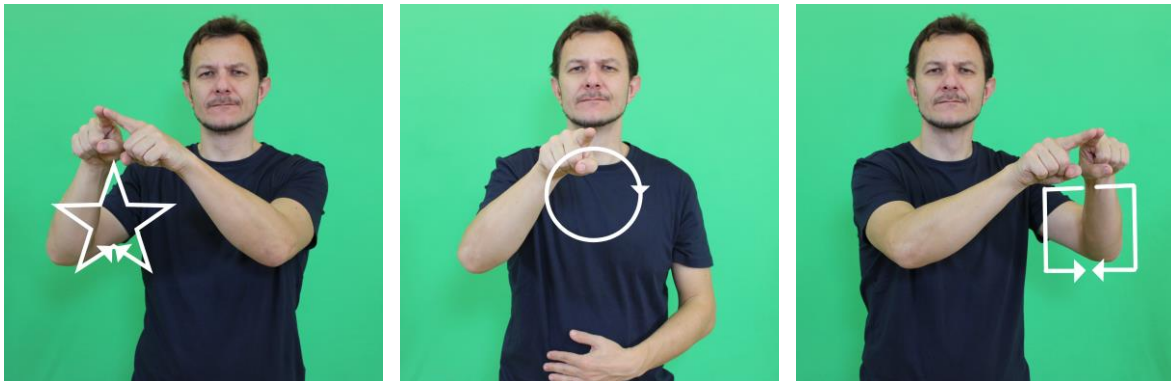
Uvedieme príklad: Na stene sú tri zrkadlá, jedno v tvare hviezdy, druhé okrúhle a tretie štvorcové. Na vyjadrenie tejto situácie sú k dispozícii tri stratégie, kde prvá stratégia neodráža náčrt jednotlivých predmetov, zatiaľ čo druhá a tretia stratégia áno. Tri uvedené stratégie (Zwitserslood 2003, in Klomp, 2021):

- lokalizáciou odkazov prostredníctvom klasifikátora celého predmetu

Obrázky 71 – 73: Lokalizácia odkazov prostredníctvom klasifikátora celého predmetu.

- lokalizáciou predmetov a súčasne zobrazením ich tvarov prostredníctvom opisujúceho špecifikátora na určitých miestach,

Obrázky 74 – 76: Lokalizácia predmetov pomocou opisujúcich špecifikátorov.

- odkazovaním deixou na určité miesta a používaním zobrazenia ich tvarov prostredníctvom opisujúceho špecifikátora v neutrálnom priestore (pred telom).

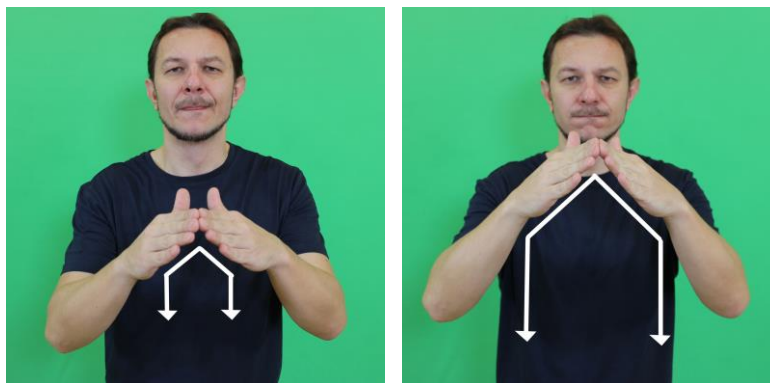
Obrázky 77 – 82: Odkazovanie na určité miesta a opisovanie pomocou špecifikátorov.

Statické špecifikátory sú na prvý pohľad podobné s klasifikátormi celého predmetu, keďže tvary ruky odkazujú k podstatným menám. Rozdiel medzi nimi spočíva vo vizuálnom vnímaní predmetu v kontexte. Statický špecifikátor predstavuje veľkosť predmetu prostredníctvom tvaru ruky a klasifikátor celého predmetu zastupuje predmet prostredníctvom tvaru ruky (Zwitslerlood 2003, in Klomp, 2021).

Na rozdiel od klasifikátorov ako viazaných morfémy, ktoré sú odkázané na morfémy pohybu, špecifikátory môžu fungovať ako voľné morfémy, keďže okrem tvarov ruky v sebe súčasne zahŕňajú aj pohyb ruky, ktorý môže byť statický alebo opisujúci.

4.5 Významy nemanuálnych prostriedkov

Špecifikátory tvaru a veľkosti sa môžu vyjadriť súčasne s nemanuálnymi prostriedkami a spoločne modifikujú posunky podstatných mien, a to zmenšením či zväčšením predmetov. V tomto smere nemanuálne prostriedky poskytujú významy prídavných mien. Pre ilustráciu môžeme znázorniť príklady: *malý domček* a *veľký dom*. Malý domček môžeme špecifikátorom znázorniť ako menšiu budovu a k nej pridávame pohyb úst, ktorý vykazuje špičku jazyka medzi perami. Veľký dom môžeme špecifikátorom znázorniť ako veľkú budovu a k nej pridávame pohyb úst stvárňujúci zovreté pery a nafúknuté líca. Ďalšie príklady: *tenká kniha*, *hrubá kniha*, *malá miska*, *veľká miska*, *malý hrniec*, *veľký hrniec*, *malá posteľ*, *veľká posteľ*.

Obrázky 83 – 84: Malý domček a veľký dom.

Rozsah nemanuálnych prídavných mien pre modifikáciu posunkov podstatných mien je dosť obmedzený a pravdepodobne zahŕňa významy ako “veľký”, “malý”, “hrubý” a “tenký” (Quer – Cechetto a kol., 2017).

Uvedieme šesť frekventovaných významov pohybov pier, konkrétne orálnych komponentov v slovenskom posunkovom jazyku vzťahujúcich sa ku špecifikátorom tvaru a veľkosti:

- špička jazyka v tvare U a stiahnuté líca – daná forma má všeobecný význam v zmysle: malý predmet, príliš malý predmet, napríklad: *malý chrobáčik*,

Obrázok 85: Špička jazyka v tvare U a stiahnuté líca.

- špička jazyka medzi perami – forma vyjadruje všeobecný význam: málo, malý predmet, malý objem predmetu, malé množstvo predmetu, napríklad: *tenké pruhy na tričku*,

Obrázok 86: Špička jazyka medzi perami.

- zovreté pery a nafúknuté líca – forma vyjadruje všeobecný význam: veľký objem predmetu, napríklad: *hrubý kabát*,

Obrázok 87: Zovreté pery a nafúknuté líca.

- prv zovreté pery a nafúknuté líca, následne vyplazený jazyk – konkrétna forma vyjadruje všeobecný význam: príliš veľký objem predmetu, napríklad: *príliš veľké brucho*,

Obrázok 88: Prv zovreté pery a nafúknuté líca, následne vyplazený jazyk.

- prv zovreté pery a nafúknuté líca, následne vycerené zuby – daná forma vyjadruje všeobecný význam: mnoho, veľký predmet, veľké množstvo predmetu, napríklad: *veľké množstvo jedla*,

Obrázok 89: Prv zovreté pery a nafúknuté líca, následne vycerené zuby.

- horné zuby sa dotýkajú dolných pier – forma vyjadruje všeobecný význam: dokonalosť predmetu, napríklad: *dokonalá postava, dokonale uhladená doska*.

Obrázok 90: Horné zuby sa dotýkajú dolných pier.

5 Klasifikátorové tvary ruky

V nasledujúcich podkapitolách uvádzame zoznam klasifikátorových tvarov ruky podľa hlavných kategórií, ktoré sa v slovenskom posunkovom jazyku používajú. V prvej kategórii klasifikátorov celého predmetu je uvedených 29 klasifikátorových tvarov ruky, v druhej kategórii klasifikátorov časti tela 28 tvarov, v tretej kategórii klasifikátorov manipulácie 33 tvarov a vo štvrtej kategórii špecifikátorov tvaru a veľkosti 33 tvarov ruky. Pojem klasifikátorový tvar ruky sa používa aj pri špecifikátoroch tvaru a veľkosti.

5.1 Klasifikátorové tvary ruky znázorňujúce celý predmet

Ku klasifikátorom celého predmetu sme sa pokúsili pridať informácie o pohybe, teda ktoré klasifikátorové tvary ruky môžu najčastejšie vykonávať pohyb po dráhe, lokačný pohyb a distribučný pohyb. V tejto podkapitole sa nebudeme venovať spôsobu pohybu, pretože táto oblasť si vyžaduje hlbší výskum.

Obrázky 91 – 119: Klasifikátorové tvary ruky	Predmety a ich možné príklady (Vojtechovský, 2022)
	<ul style="list-style-type: none">● osoba (poznámka: vnútorná strana palca znázorňuje prednú časť tela človeka)<ul style="list-style-type: none">■ pohyb po dráhe, lokačný pohyb, distribučný pohyb● valcovitý predmet s hrdlom (fľaša, fľaška, olej)<ul style="list-style-type: none">■ pohyb po dráhe
	<ul style="list-style-type: none">● bezhohý živočích (červ, dážďovka, had)<ul style="list-style-type: none">■ pohyb po dráhe● bojové vozidlo, bojová zbraň (delo, húfnica, tank; poznámka: tento klasifikátor je dvojručný asymetrický, pasívna ruka môže byť zovretá ruka i plochá ruka so vztýčeným palcom, na nej aktívna ruka podľa daného tvaru ruky)

	<ul style="list-style-type: none"> ■ pohyb po dráhe, lokačný pohyb ● dráha guľatého predmetu (guľa, kométa, lopta) <ul style="list-style-type: none"> ■ pohyb po dráhe ● dráha lúču, vlnenia, prúdu (laser, tok, vlna) <ul style="list-style-type: none"> ■ pohyb po dráhe ● hlodavce (hraboš, myš, potkan) <ul style="list-style-type: none"> ■ pohyb po dráhe ● horľavina, kvapalina, tekutina (benzín, plyn, voda) <ul style="list-style-type: none"> ■ pohyb po dráhe ● osoba (poznámka: vnútorná strana ukazováka znázorňuje predné telo človeka) <ul style="list-style-type: none"> ■ pohyb po dráhe, lokačný pohyb, distribučný pohyb ● predmet s hrotom (ihla, špendlík, ukazovateľ) <ul style="list-style-type: none"> ■ pohyb po dráhe, lokačný pohyb ● valcovitý predmet (raketa, rastlina, strom) <ul style="list-style-type: none"> ■ pohyb po dráhe, lokačný pohyb
	<ul style="list-style-type: none"> ● horľavina, kvapalina, tekutina (benzín, olej, voda) <ul style="list-style-type: none"> ■ pohyb po dráhe
	<ul style="list-style-type: none"> ● horľavina, kvapalina, tekutina (benzín, olej, voda) <ul style="list-style-type: none"> ■ distribučný pohyb ● predmet so zahnutým koncom (hák, ramienko, vešiak) <ul style="list-style-type: none"> ■ pohyb po dráhe, lokačný pohyb, distribučný pohyb
	<ul style="list-style-type: none"> ● lietadlo <ul style="list-style-type: none"> ■ pohyb po dráhe, lokačný pohyb, distribučný pohyb ● pevný predmet s výbežkami (džbán, krhla, telefón) <ul style="list-style-type: none"> ■ pohyb po dráhe ● valcovitý predmet s hrdlom (fľaša, fľaška, olej) <ul style="list-style-type: none"> ■ pohyb po dráhe

	<ul style="list-style-type: none"> ● lietadlo <ul style="list-style-type: none"> ■ pohyb po dráhe, lokačný pohyb, distribučný pohyb
	<ul style="list-style-type: none"> ● predmet v tvare pištole (kamera, priamočiara píla, vrtačka) <ul style="list-style-type: none"> ■ pohyb po dráhe, lokačný pohyb, distribučný pohyb
	<ul style="list-style-type: none"> ● osoba (poznámka: vonkajšia strana ukazováka a prostredníka pri sebe znázorňuje prednú časť tela človeka) <ul style="list-style-type: none"> ■ pohyb po dráhe, lokačný pohyb, distribučný pohyb ● predmet zo štetín (štetec, štetka) <ul style="list-style-type: none"> ■ pohyb po dráhe ● ručný plochý kovový predmet (nôž, pilník, skrutkovač) <ul style="list-style-type: none"> ■ pohyb po dráhe
	<ul style="list-style-type: none"> ● predmet v tvare pištole (kamera, pištoľ) <ul style="list-style-type: none"> ■ pohyb po dráhe, lokačný pohyb
	<ul style="list-style-type: none"> ● dve osoby (poznámka: vnútorná strana ukazováka a prostredníka znázorňuje prednú časť tela človeka) <ul style="list-style-type: none"> ■ pohyb po dráhe, lokačný pohyb, distribučný pohyb ● predmet s dvoma hrotmi (kružidlo, nožnice, zástrčka) <ul style="list-style-type: none"> ■ pohyb po dráhe
	<ul style="list-style-type: none"> ● tri osoby (poznámka: vnútorná strana palca, ukazováka a prostredníka znázorňuje prednú časť tela človeka) <ul style="list-style-type: none"> ■ pohyb po dráhe, lokačný pohyb, distribučný pohyb ● rozvetvená rastlina (bylina, konár, krík) <ul style="list-style-type: none"> ■ pohyb po dráhe, lokačný pohyb

	<ul style="list-style-type: none"> ● čepeľový predmet (čepeľ) <ul style="list-style-type: none"> ■ pohyb po dráhe ● držiaci predmet (držiak, držadlo) <ul style="list-style-type: none"> ■ pohyb po dráhe, lokačný pohyb ● osoba so zahnutými nohami (kľáčanie, sedenie, skákanie) <ul style="list-style-type: none"> ■ pohyb po dráhe, lokačný pohyb, distribučný pohyb ● sedadlo (kreslo, sedadlo, stolička) <ul style="list-style-type: none"> ■ pohyb po dráhe, lokačný pohyb, distribučný pohyb
	<ul style="list-style-type: none"> ● čeľusťový predmet (čeľuste, drapák, hydraulické kliešte) <ul style="list-style-type: none"> ■ pohyb po dráhe ● malý štvorcový predmet (aplikácia, dlaždicová mozaika, súbor) <ul style="list-style-type: none"> ■ lokačný pohyb, distribučný pohyb ● predmet s hrotmi (kultivátor, kyprič, motyčka) <ul style="list-style-type: none"> ■ pohyb po dráhe
	<ul style="list-style-type: none"> ● zahnutý predmet v tvare C (francúzsky kľúč, mesiac, načúvací aparát) <ul style="list-style-type: none"> ■ pohyb po dráhe, lokačný pohyb
	<ul style="list-style-type: none"> ● mierne zahnutý predmet v tvare C (brána, hrazda, putá) <ul style="list-style-type: none"> ■ lokačný pohyb, distribučný pohyb
	<ul style="list-style-type: none"> ● lietajúci tanier (hračka, ufo) <ul style="list-style-type: none"> ■ pohyb po dráhe
	<ul style="list-style-type: none"> ● množstvo kvapalín, tekutín (blato, sneh, voda; poznámka: 1. množstvo kvapalín, tekutín vychádzajúcich zdola, z plochy, 2. orientácia dlane ruky je u praváka smerovaná doľava alebo kolmo nadol doľava) <ul style="list-style-type: none"> ■ pohyb po dráhe

	<ul style="list-style-type: none"> ● množstvo usporiadaných vecí (fľaše alkoholu, knihy, šaty; poznámka: 1. množstvo usporiadaných vecí kladených za sebou, 2. orientácia dlane ruky je u praváka smerovaná doľava; tento posunok je dvojručný symetrický) <ul style="list-style-type: none"> ■ pohyb po dráhe, distribučný pohyb ● množstvo osôb (front, rad; poznámka: tento posunok je dvojručný symetrický) <ul style="list-style-type: none"> ■ pohyb po dráhe, distribučný pohyb ● množstvo rastlín (ruža, strom, vinič; poznámka: tento posunok je dvojručný symetrický) <ul style="list-style-type: none"> ■ pohyb po dráhe, distribučný pohyb ● ohradený priestor (hradby, ohrada, plot; poznámka: tento posunok je dvojručný symetrický) <ul style="list-style-type: none"> ■ pohyb po dráhe, distribučný pohyb ● štyri osoby (poznámka: vnútorná strana rozťahnutej ruky so založeným palcom znázorňuje prednú časť tela človeka) <ul style="list-style-type: none"> ■ pohyb po dráhe, lokačný pohyb, distribučný pohyb ● predmet so štyrmi hrotmi (vidly) <ul style="list-style-type: none"> ■ pohyb po dráhe
	<ul style="list-style-type: none"> ● čuchový vnem (aróma, pach, vôňa) <ul style="list-style-type: none"> ■ pohyb po dráhe ● ľahko padajúce predmety (lístie, lupeň, perie; poznámka: tento posunok je dvojručný symetrický) <ul style="list-style-type: none"> ■ pohyb po dráhe ● množstvo kvapalín, tekutín alebo zrážky (poznámka: 1. množstvo kvapalín, tekutín prúdiacich zhora i zdola, 2. tento posunok je dvojručný symetrický, orientácia dlaní rúk je smerom nadol) <ul style="list-style-type: none"> ■ pohyb po dráhe

	<ul style="list-style-type: none"> ● množstvo osôb alebo živočíchov (poznámka: tento posunok je dvojručný symetrický, orientácia dlaní rúk je smerom nadol) <ul style="list-style-type: none"> ■ pohyb po dráhe ● množstvo ukladaných predmetov (plachta, sveter, škatuľa; (poznámka: 1. množstvo ukladaných predmetov kladených nad sebou, 2. tento posunok je dvojručný symetrický, orientácia dlaní daných rúk je smerom nadol) <ul style="list-style-type: none"> ■ pohyb po dráhe, distribučný pohyb ● päť osôb (poznámka: vnútorná strana rozťahnutej ruky znázorňuje prednú časť tela človeka) <ul style="list-style-type: none"> ■ pohyb po dráhe, lokačný pohyb, distribučný pohyb ● rozvetvený, rozžiarený predmet (konár, slnko, strom) <ul style="list-style-type: none"> ■ pohyb po dráhe, lokačný pohyb
	<ul style="list-style-type: none"> ● tulipánový tvar (kvet, lampa, zvon) <ul style="list-style-type: none"> ■ pohyb po dráhe, lokačný pohyb
	<ul style="list-style-type: none"> ● kruhový predmet zubatého tvaru (súkolesie, zubatý disk, zubatý kotúč) <ul style="list-style-type: none"> ■ pohyb po dráhe
	<ul style="list-style-type: none"> ● guľatý, pologuľatý alebo kruhový predmet (jablko, kameň, lopta) <ul style="list-style-type: none"> ■ pohyb po dráhe, lokačný pohyb, distribučný pohyb ● hmyz (chrobák, mravec, mucha) <ul style="list-style-type: none"> ■ pohyb po dráhe ● letiaci predmet vo vzduchu (dym, para, oblak; poznámka: tento posunok je dvojručný symetrický) <ul style="list-style-type: none"> ■ pohyb po dráhe ● kockovitý, kvádrový, obdĺžnikový alebo štvorcový predmet (ikona, obraz, okno)

	<ul style="list-style-type: none"> ■ lokačný pohyb, distribučný pohyb ● pavúkovce <ul style="list-style-type: none"> ■ pohyb po dráhe ● postavený väčší predmet (budova, dom, stavba) <ul style="list-style-type: none"> ■ lokačný pohyb, distribučný pohyb ● predmet s hrotmi alebo z drôtov, štetín (drôtená kefa, hrable, kefa na koberec) <ul style="list-style-type: none"> ■ pohyb po dráhe ● územie (mesto, ostrov, štát) <ul style="list-style-type: none"> ■ lokačný pohyb, distribučný pohyb
	<ul style="list-style-type: none"> ● hrable <ul style="list-style-type: none"> ■ pohyb po dráhe
	<ul style="list-style-type: none"> ● drobný blanokrídly alebo cicavý hmyz (komár, mucha, včela) <ul style="list-style-type: none"> ■ pohyb po dráhe ● guľatý alebo kruhový predmet (lopta, minca, slnko) <ul style="list-style-type: none"> ■ pohyb po dráhe ● menšie okuliare (monokel, okuliare) <ul style="list-style-type: none"> ■ lokačný pohyb
	<ul style="list-style-type: none"> ● okuliare (poznámka: tento posunok je dvojručný symetrický) <ul style="list-style-type: none"> ■ lokačný pohyb
	<ul style="list-style-type: none"> ● hodinová ručička (poznámka: tento posunok je dvojručný symetrický) <ul style="list-style-type: none"> ■ pohyb po dráhe, lokačný pohyb ● živočích na jazdu (kôň, slon, ťava) <ul style="list-style-type: none"> ■ pohyb po dráhe, lokačný pohyb

	<ul style="list-style-type: none"> ● množstvo obdĺžnikových alebo kvádrových predmetov (kniha, plagát, posteľ; poznámka: tento posunok je dvojručný symetrický) <ul style="list-style-type: none"> ■ distribučný pohyb ● obdĺžnikový alebo kvádrový predmet (kniha, papier, stôl) <ul style="list-style-type: none"> ■ lokačný pohyb ● oválny predmet (chlebiček, krajec chleba, odkrojený rožok) <ul style="list-style-type: none"> ■ lokačný pohyb ● plavidlo (čln, kajak, loď; poznámka: tento posunok je dvojručný symetrický) <ul style="list-style-type: none"> ■ pohyb po dráhe ● plocha, povrch (hladina, podložka, rovina) <ul style="list-style-type: none"> ■ pohyb po dráhe, lokačný pohyb ● ručný plochý predmet (metla, píla, rýľ) <ul style="list-style-type: none"> ■ pohyb po dráhe ● vodný stavovec (delfín, veľryba, žralok) <ul style="list-style-type: none"> ■ pohyb po dráhe ● vozidlo (autobus, bicykel, vlak) <ul style="list-style-type: none"> ■ pohyb po dráhe, lokačný pohyb, distribučný pohyb
	<ul style="list-style-type: none"> ● košíkový predmet (košík, náhubok) <ul style="list-style-type: none"> ■ lokačný pohyb ● predmet na naberanie (bager, naberačka, rýpadlo) <ul style="list-style-type: none"> ■ pohyb po dráhe ● vajcovitý predmet (mandľa, rakva, vajce) <ul style="list-style-type: none"> ■ pohyb po dráhe, lokačný pohyb
	<ul style="list-style-type: none"> ● plavidlo (čln, kajak, loď; poznámka: tento posunok je dvojručný symetrický) <ul style="list-style-type: none"> ■ pohyb po dráhe

	<ul style="list-style-type: none"> ● dlhý oblúkový predmet (dozér, nakladač, zhrnovač; poznámka: tento posunok je dvojručný symetrický) <ul style="list-style-type: none"> ■ pohyb po dráhe ● optický predmet (ďalekohľad, lyžiarske okuliare, virtuálne okuliare; poznámka: tento posunok je dvojručný symetrický) <ul style="list-style-type: none"> ■ lokačný pohyb ● množstvo valcovitých predmetov (fľaša, kompót, plechovka) <ul style="list-style-type: none"> ■ distribučný pohyb
---	--

5.2 Klasifikátorové tvary ruky znázorňujúce časti tela

Ku klasifikátorom časti tela sme sa pokúsili pridať informácie o pohybe, teda ktoré klasifikátorové tvary ruky môžu najčastejšie vykonávať pohyb po dráhe a lokačný pohyb. Klasifikátory časti tela nerealizujú distribučný pohyb.

Obrázky 120 – 147: Klasifikátorové tvary ruky	Predmety a ich možné príklady (Vojtechovský, 2022)
	<ul style="list-style-type: none"> ● vrkoč (človek) <ul style="list-style-type: none"> ■ lokačný pohyb ● hlava, horná časť tela, krk (kývanie, predklon, záklon) <ul style="list-style-type: none"> ■ pohyb po dráhe, lokačný pohyb ● chobot (slon) <ul style="list-style-type: none"> ■ pohyb po dráhe ● kopytá, nohy (kôň, opica, slon) <ul style="list-style-type: none"> ■ pohyb po dráhe, lokačný pohyb ● penis (človek, kôň, žirafa) <ul style="list-style-type: none"> ■ pohyb po dráhe

	<ul style="list-style-type: none"> ● bradavky (človek, sviňa, vlčica) <ul style="list-style-type: none"> ■ lokačný pohyb
	<ul style="list-style-type: none"> ● bradavky (človek) <ul style="list-style-type: none"> ■ pohyb po dráhe ● chvost, chvostík (mačka, myš, pes) <ul style="list-style-type: none"> ■ pohyb po dráhe ● jazyk (mravčiar, had, žaba) <ul style="list-style-type: none"> ■ pohyb po dráhe ● nohy (bocian, plameniak, srna) <ul style="list-style-type: none"> ■ pohyb po dráhe, lokačný pohyb ● oči (človek) <ul style="list-style-type: none"> ■ pohyb po dráhe ● parožky, rožky, tykadlá (motýľ, slimák, srnec) <ul style="list-style-type: none"> ■ pohyb po dráhe, lokačný pohyb ● penis (človek, hyena, pes) <ul style="list-style-type: none"> ■ pohyb po dráhe
	<ul style="list-style-type: none"> ● nohy (človek) <ul style="list-style-type: none"> ■ pohyb po dráhe, lokačný pohyb ● obočie, obrvy (človek) <ul style="list-style-type: none"> ■ pohyb po dráhe
	<ul style="list-style-type: none"> ● nohy (lodičky, podpätky) <ul style="list-style-type: none"> ■ pohyb po dráhe ● rohy (býk, koza, krava) <ul style="list-style-type: none"> ■ pohyb po dráhe, lokačný pohyb ● trus, výkal (človek, zvierka) <ul style="list-style-type: none"> ■ pohyb po dráhe

	<ul style="list-style-type: none"> • zobák (bocian, pštros, sliepka) <ul style="list-style-type: none"> ■ pohyb po dráhe
	<ul style="list-style-type: none"> • jazyk (človek, mačka, pes) <ul style="list-style-type: none"> ■ pohyb po dráhe • uprený pohľad očí <ul style="list-style-type: none"> ■ lokačný pohyb • uši (králik, pes, zajac) <ul style="list-style-type: none"> ■ pohyb po dráhe, lokačný pohyb
	<ul style="list-style-type: none"> • zobák (hus, kormorán, labuť) <ul style="list-style-type: none"> ■ pohyb po dráhe
	<ul style="list-style-type: none"> • ňufák, ňucháč (medveď, pes, vlk) <ul style="list-style-type: none"> ■ pohyb po dráhe • zobák (hus, kormorán, labuť) <ul style="list-style-type: none"> ■ pohyb po dráhe
	<ul style="list-style-type: none"> • nohy (antilopa, srnka, šelma) <ul style="list-style-type: none"> ■ pohyb po dráhe • oči (človek, zviera) <ul style="list-style-type: none"> ■ pohyb po dráhe
	<ul style="list-style-type: none"> • blana, pazúry (kačka, kohút, orol) <ul style="list-style-type: none"> ■ pohyb po dráhe, lokačný pohyb • parohy, parožie (daniel, jeleň, los) <ul style="list-style-type: none"> ■ lokačný pohyb
	<ul style="list-style-type: none"> • okále (človek, lemur, sova) <ul style="list-style-type: none"> ■ pohyb po dráhe, lokačný pohyb • zuby (drobné zvieratá, lasicovité zvieratá) <ul style="list-style-type: none"> ■ pohyb po dráhe

	<ul style="list-style-type: none"> • mihalnice, viečka (človek) <ul style="list-style-type: none"> ■ pohyb po dráhe • nohy (človek) <ul style="list-style-type: none"> ■ pohyb po dráhe
	<ul style="list-style-type: none"> • ústa (človek) <ul style="list-style-type: none"> ■ pohyb po dráhe • zobák (ďateľ, kohút, sliepka) <ul style="list-style-type: none"> ■ pohyb po dráhe, lokačný pohyb
	<ul style="list-style-type: none"> • hlava, telo (dinosaurius, hlodavec, lasica) <ul style="list-style-type: none"> ■ pohyb po dráhe • nohy (morča, myš, škrečok) <ul style="list-style-type: none"> ■ pohyb po dráhe, lokačný pohyb • ústa (človek, zvier) <ul style="list-style-type: none"> ■ pohyb po dráhe • zobák (kačka, vtákopysk) <ul style="list-style-type: none"> ■ pohyb po dráhe, lokačný pohyb
	<ul style="list-style-type: none"> • chlpy, mihalnice, vlasy <ul style="list-style-type: none"> ■ pohyb po dráhe, lokačný pohyb • nohy (akvabely, tanečnice, vojaci) <ul style="list-style-type: none"> ■ pohyb po dráhe • perie <ul style="list-style-type: none"> ■ pohyb po dráhe • plávacie blany (bobor, ondatra, vydra) <ul style="list-style-type: none"> ■ pohyb po dráhe
	<ul style="list-style-type: none"> • hlavy, očný pohľad <ul style="list-style-type: none"> ■ pohyb po dráhe • parohy (daniel, los, sob) <ul style="list-style-type: none"> ■ lokačný pohyb

	<ul style="list-style-type: none"> ● brada s lalokom (človek, krava) <ul style="list-style-type: none"> ■ pohyb po dráhe ● poprsie, prsia (človek, opica) <ul style="list-style-type: none"> ■ lokačný pohyb
	<ul style="list-style-type: none"> ● okále (človek, mucha, včela) <ul style="list-style-type: none"> ■ pohyb po dráhe, lokačný pohyb ● papuľa, tlama, zuby (kôň, lev, pes) <ul style="list-style-type: none"> ■ pohyb po dráhe, lokačný pohyb ● pazúry (leopard, lev, tiger) <ul style="list-style-type: none"> ■ pohyb po dráhe
	<ul style="list-style-type: none"> ● papuľa, tlama, zuby (kôň, lev, pes) <ul style="list-style-type: none"> ■ pohyb po dráhe ● pazúry (leopard, lev, tiger) <ul style="list-style-type: none"> ■ pohyb po dráhe
	<ul style="list-style-type: none"> ● nos, ňufák, ňucháč (klaun, opilec, vlčiak) <ul style="list-style-type: none"> ■ lokačný pohyb ● papuľa, tlama, zuby (kôň, lev, pes) <ul style="list-style-type: none"> ■ lokačný pohyb
	<ul style="list-style-type: none"> ● oči, okále (človek, lemur, sova) <ul style="list-style-type: none"> ■ pohyb po dráhe
	<ul style="list-style-type: none"> ● uši (kôň, pes, somár) <ul style="list-style-type: none"> ■ pohyb po dráhe, lokačný pohyb
	<ul style="list-style-type: none"> ● jazyk (krava, ťava, žirafa) <ul style="list-style-type: none"> ■ pohyb po dráhe ● krídla (hmyz, vták; lietadlo) <ul style="list-style-type: none"> ■ pohyb po dráhe

	<ul style="list-style-type: none"> • nohy (antropomorfické zviera, človek) <ul style="list-style-type: none"> ■ pohyb po dráhe
	<ul style="list-style-type: none"> • zobák (kačka) <ul style="list-style-type: none"> ■ pohyb po dráhe, lokačný pohyb
	<ul style="list-style-type: none"> • laby, labky (mačka, myš, pes) <ul style="list-style-type: none"> ■ pohyb po dráhe, lokačný pohyb • uši (koala, morča) <ul style="list-style-type: none"> ■ pohyb po dráhe, lokačný pohyb
	<ul style="list-style-type: none"> • jazyk (krava, ťava, žirafa) <ul style="list-style-type: none"> ■ pohyb po dráhe • kopytá, laby, nohy (človek, koza, ovca) <ul style="list-style-type: none"> ■ pohyb po dráhe, lokačný pohyb
	<ul style="list-style-type: none"> • hlava, telo (kuna, lama, tchor) <ul style="list-style-type: none"> ■ pohyb po dráhe

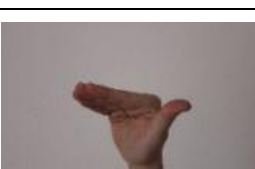
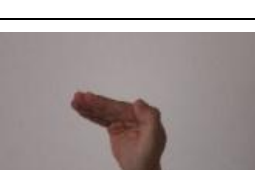

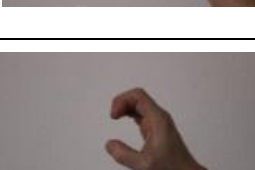
5.3 Klasifikátorové tvary ruky znázorňujúce manipuláciu s predmetom alebo na predmet

V dole uvedenej tabuľke je zreteľne vidieť rozlíšenie klasifikátorov držania, ktoré uvádzajú slová *držať*, *niešť*, *uchopiť*, a klasifikátorov dotyku, ktoré vykazujú slová *činnosť s určitými prstami*. Tieto klasifikátory sa spájajú s predikátmi, ktoré v sebe zahŕňajú súčasne dve informácie predikátov, a to predikát pre držanie/dotyk a predikát pre pohyb, ktorý môže obsahovať pohyb po dráhe alebo lokálny pohyb. Ten tiež neobsahuje distribučný pohyb. Klasifikátory manipulácie sa podľa kontextu môžu realizovať jednou rukou alebo dvoma rukami.

Obrázky 148 – 180: Klasifikátorové tvary ruky	Predmety a ich možné príklady (Vojtechovský, 2022)
	<ul style="list-style-type: none"> • činnosť so zovretou rukou s voľným palcom (klepať, klopať, ťukať)
	<ul style="list-style-type: none"> • činnosť so vztýčeným palcom (pritlačiť, stisnúť, stlačiť)
	<ul style="list-style-type: none"> • držať, niesť, uchopiť (lístok, lupa, palička)
	<ul style="list-style-type: none"> • činnosť so zovretou rukou so založeným palcom (biť, buchnúť, udrieť) • držať, niesť, uchopiť (hrniec, nôž, volant)
	<ul style="list-style-type: none"> • činnosť s ohnutým palcom (dotýkať sa, prepínať, zapnúť)
	<ul style="list-style-type: none"> • činnosť so vztýčeným ukazovákcom (stisnúť, stlačiť, štuchať) • držať, niesť, uchopiť (krém, šošovka, špina)
	<ul style="list-style-type: none"> • držať, niesť, uchopiť (oliva, pohárik, prsteň)

	<ul style="list-style-type: none"> • činnosť so zakriveným ukazovákom (klopať, kliknúť, škrabať)
	<ul style="list-style-type: none"> • činnosť so vztýčeným ukazovákom a prostredníkom pri sebe (dotýkať sa, maľovať po tvári, stlačiť)
	<ul style="list-style-type: none"> • držať, niesť, uchopiť (cigareta, pero)
	<ul style="list-style-type: none"> • činnosť s palcom, ukazovákom a prostredníkom (odobrať krv, dať injekciu)
	<ul style="list-style-type: none"> • činnosť so zakriveným ukazovákom a prostredníkom od seba (klepať, klopať, ťukať)
	<ul style="list-style-type: none"> • držať, niesť, uchopiť (kinder vajíčko, striekačka, vajíčko)
	<ul style="list-style-type: none"> • činnosť so zakriveným ukazovákom a vztýčeným palcom (držať, stisnúť, stlačiť) • držať, niesť, uchopiť (fajka, háčik, skener kódov)
	<ul style="list-style-type: none"> • držať, niesť, uchopiť (batéria, fľaštička, skúmavka)

	<ul style="list-style-type: none"> • držať, niesť, uchopiť (lístok, pero, potvrdenie)
	<ul style="list-style-type: none"> • držať, niesť, uchopiť (drevo, hríb, oštep)
	<ul style="list-style-type: none"> • držať, niesť, uchopiť (list, placka, žiadosť)
	<ul style="list-style-type: none"> • činnosť rozťahnutej ruky (buchnúť, dotknúť sa, stlačiť) • držať, niesť, uchopiť (plachta, oblečenie, uterák)
	<ul style="list-style-type: none"> • držať, niesť, uchopiť (lopta, melón, misa)
	<ul style="list-style-type: none"> • činnosť so zakrivenými prstami (driapať, škrabať, šúchať) • držať, niesť, uchopiť (kameň, kohútik, viečko)
	<ul style="list-style-type: none"> • držať, niesť, uchopiť (loptička, stetoskop, vajíčko)
	<ul style="list-style-type: none"> • činnosť s ohnutým prostredníkom (dotknúť sa, stlačiť, stisnúť)

	<ul style="list-style-type: none"> • činnosť s mierne ohnutým prostredníkom (dotknúť sa, stlačiť, stisnúť)
	<ul style="list-style-type: none"> • držať, niesť, uchopiť (ihla, kvet, niť)
	<ul style="list-style-type: none"> • držať, niesť, uchopiť (korálka, príchytká, prsteň)
	<ul style="list-style-type: none"> • činnosť celej dlane (dotknúť sa, pohladkať, stlačiť)
	<ul style="list-style-type: none"> • činnosť ohnutej dlane (modelovať, pohladkať, tvarovať) • držať, niesť, uchopiť (človek, dieťa, voda)
	<ul style="list-style-type: none"> • držať, niesť, uchopiť (drobné ovocie, voda, vtáčik)
	<ul style="list-style-type: none"> • držať, niesť, uchopiť (bonboniéra, kniha, škatuľa)
	<ul style="list-style-type: none"> • držať, niesť, uchopiť (fľaša, pohár, tyč)

	<ul style="list-style-type: none"> • držať, niešť, uchopiť (disk, kniha)
	<ul style="list-style-type: none"> • držať, niešť, uchopiť (drevo, chlieb, osoba)

5.4 Klasifikátorové tvary ruky znázorňujúce tvar a veľkosť predmetov (špecifikátory)

Obrázky 181 – 213: Klasifikátorové tvary ruky	Predmety a ich možné príklady (Vojtechovský, 2022)
	<ul style="list-style-type: none"> • dlhý valcovitý, rúrovitý predmet menšej veľkosti (hadica, rúrka, tyč; poznámka: daný špecifikátor obsahuje symetrický posunok)
	<ul style="list-style-type: none"> • čiara, znamienko (krivka, priamka, zlomok) • dutý alebo vydutý predmet (jama, opuch, výrastok) • kruhovitý predmet (koberec, puzzle, terč) • miestnosť (jedáleň, kúpeľňa, učebňa; poznámka: daný špecifikátor obsahuje symetrický posunok) • obdĺžnikový predmet väčšej veľkosti (okno, sťažnosť, žiadosť; poznámka: daný špecifikátor obsahuje symetrický posunok) • štvorcový predmet väčšej veľkosti (koberec, okno, stôl; poznámka: daný špecifikátor obsahuje symetrický posunok)

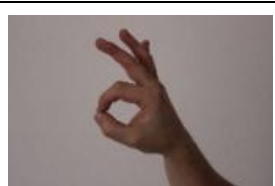

	<ul style="list-style-type: none"> trojuholníkový predmet väčšej veľkosti (šatka, vzorka, značka; poznámka: daný špecifikátor obsahuje symetrický posunok)
	<ul style="list-style-type: none"> <u>malý, veľký predmet (chrobák, rybička, včela)</u>¹⁴ fazuľovitý, obličkovitý predmet (fazuľa, kešu, oriešky; poznámka: daný špecifikátor obsahuje symetrický posunok) menší kockovitý predmet (cukor, kocka, lego; poznámka: daný špecifikátor obsahuje symetrický posunok) obdĺžnikový predmet menšej veľkosti (lístoček, menovka, pozvánka; poznámka: daný špecifikátor obsahuje symetrický posunok) pruhovaný predmet strednej veľkosti (pás, pruh, prúžok) stredná, štandardná šírka predmetu (brada, fúzy, obočie) menší špicatý predmet (necht, nožnice, nôž) štvorcový predmet menšej veľkosti (fotografia, mozaika, súbor; poznámka: daný špecifikátor obsahuje symetrický posunok)
	<ul style="list-style-type: none"> menší guľovitý, krúžkový predmet (hrach, šošovica, zrna)
	<ul style="list-style-type: none"> hromada, kopa (drevo, nákup, uhlie) nadrozmerne kockovitý predmet (balík; poznámka: daný špecifikátor obsahuje symetrický posunok) nadrozmerne kvádrovitý predmet (balík, škatuľa, truhla; poznámka: daný špecifikátor obsahuje symetrický posunok) väčší konzervový tvar (hrniec, torta)

¹⁴ Podčiarknuté písmená znamenajú, že ide o statický špecifikátor. To rovnako platí i v nasledujúcich podčiarknutých položkách.

	<ul style="list-style-type: none"> • väčší podlhovastý predmet (billboard, panoráma, obraz; poznámka: daný špecifikátor obsahuje symetrický posunok)
	<ul style="list-style-type: none"> • plátok (kukuričné lupienky, mäso, šunka; poznámka: daný špecifikátor obsahuje symetrický posunok) • trojuholníkový predmet menšej veľkosti (škrabka, toast, značka; poznámka: daný špecifikátor obsahuje symetrický posunok) • zakrivený predmet (mesiac, nos, rožok)
	<ul style="list-style-type: none"> • úzky pruhovaný predmet (pás, pásik, páska) • väčší pás predmetu (cesta, chodník, rieka; poznámka: daný špecifikátor obsahuje symetrický posunok)
	<ul style="list-style-type: none"> • menší ihlanovitý, kužeľovitý predmet (ozdoba, sviečka, šidlo)
	<ul style="list-style-type: none"> • krátky valcovitý predmet menšej alebo strednej veľkosti (petarda, pilulka, pirôžtek)
	<ul style="list-style-type: none"> • menší konzervový tvar (mäso, paštéta, polievka) • názov (nadpis, téma, titulok) • osoba (lingvista, prekladateľ, tlmočník) • pruhovaný predmet väčšej veľkosti (bokombrada, nos) • hrubá šírka predmetu (kabát, kniha, vrstva krému) • kvádrovitý predmet (balík, bonboniéra, tvárnica; poznámka: daný špecifikátor obsahuje symetrický posunok)

	<ul style="list-style-type: none"> • figúra, postava (človek; poznámka: daný špecifikátor obsahuje symetrický posunok)
	<ul style="list-style-type: none"> • <u>malý, veľký predmet (autíčko, hmyz, topánka)</u> • hrubšia šírka predmetu (koža, krém, pudring) • kvádrovitý predmet (drevo, kameň, tvárnica; poznámka: daný špecifikátor obsahuje symetrický posunok) • obdĺžnikový predmet strednej veľkosti (čokoláda, fotografia, papierik; poznámka: daný špecifikátor obsahuje symetrický posunok) • podlhovastý predmet (cesta, šál, tvár) • štvorcový predmet strednej veľkosti (fotografia, papierik, značka; poznámka: daný špecifikátor obsahuje symetrický posunok) • väčší kockovitý predmet (dlaždica, kocka; poznámka: daný špecifikátor obsahuje symetrický posunok)
	<ul style="list-style-type: none"> • štvorcový, obdĺžnikový predmet menšej veľkosti (hodinky, papierik, obrázok; poznámka: daný špecifikátor obsahuje symetrický posunok)
	<ul style="list-style-type: none"> • dlhý valcovitý, rúrovitý predmet strednej veľkosti (bambus, drevo, valček; poznámka: daný špecifikátor obsahuje symetrický posunok)
	<ul style="list-style-type: none"> • károvaný, mriežkovaný predmet (košeľa, plot, sukňa)

	<ul style="list-style-type: none"> ● <u>veľký predmet (levíča, ryba, sloníča; poznámka: daný špecifikátor obsahuje symetrický posunok)</u> ● družina, kolektív (učitelia, Slováci, štúrovci; poznámka: daný špecifikátor obsahuje symetrický posunok) ● oblasť, okruh (kultúra, odbor, školstvo) ● plocha, povrch (hladina, skala, zdravotný stav; poznámka: daný špecifikátor obsahuje symetrický posunok) ● prvý dojem, pohľad (povaha, stav, vek)
	<ul style="list-style-type: none"> ● chlpatý predmet (brada, kožušina, plyš) ● ihlanovitý, kužeľovitý, valcovitý predmet (cuketa, klobúk, špíz)
	<ul style="list-style-type: none"> ● <u>väčší guľovitý predmet (guľa, ovocie, zelenina; poznámka: daný špecifikátor obsahuje symetrický posunok)</u> ● hromada, kopa (jedlo, potraviny, uhlie) ● väčší guľovitý predmet (kaktus, kameň, lampa; poznámka: daný špecifikátor obsahuje symetrický posunok) ● hrboľatý guľovitý predmet (brokolica, mozog, šalát; poznámka: daný špecifikátor obsahuje symetrický posunok, každá ruka vyjadruje oblúkový pohyb zhora nadol a súčasne iný vnútorný pohyb, a to striedavý pohyb prstov)
	<ul style="list-style-type: none"> ● <u>kategória, skupina, trieda (poznámka: daný špecifikátor môže obsahovať asymetrický posunok, teda pasívna ruka znázorňuje plochú ruku so vztýčeným palcom)</u> ● hrboľ, opuch, vyvýšenina
	<ul style="list-style-type: none"> ● bodkovitý, zrnkovitý predmet (cukor, kremžská horčica, vyrážky) ● text (článok, strana, úryvok)

	<ul style="list-style-type: none"> • <u>menší guľatý, kruhový predmet (hodinky, lízanka, nos)</u>
	<ul style="list-style-type: none"> • jama, vyhlbenina (cesta, tanier, zem) • ligotavý, lesklý predmet (luster, prsteň, zlato) • prázdny predmet (chladnička, miestnosť, vlasy)
	<ul style="list-style-type: none"> • jama, jazva, vyhlbenina (cesta, líce, stôl)
	<ul style="list-style-type: none"> • <u>bodkovaný, guľatý, kruhový predmet (lentilka, náhrdelník, šaty)</u> • nitkovitý predmet (niť, špagát, vlákno; poznámka: daný špecifikátor obsahuje symetrický posunok) • ôstie (fúzy, klas, slamka; poznámka: daný špecifikátor obsahuje symetrický posunok) • papier (sťažnosť, žiadosť, životopis; poznámka: daný špecifikátor obsahuje symetrický posunok) • plochý kruhovitý predmet (CD, obľátka, platňa) • pruhovaný predmet menšej veľkosti (čiara, pásik, prúžok) • úzka šírka predmetu (brada, fúzy, obočie) • dlhý valcovitý, rúrovitý predmet menšej veľkosti (bambus, drevo, valček; poznámka: daný špecifikátor obsahuje symetrický posunok)
	<ul style="list-style-type: none"> • <u>hranica, ohraničenosť čiarou (busta, hladina)</u> • riadky, rad písmen (poriadok, opatrenie, ústava; poznámka: daný špecifikátor obsahuje asymetrický posunok, teda pasívna ruka znázorňuje plochú ruku so vztýčeným palcom)

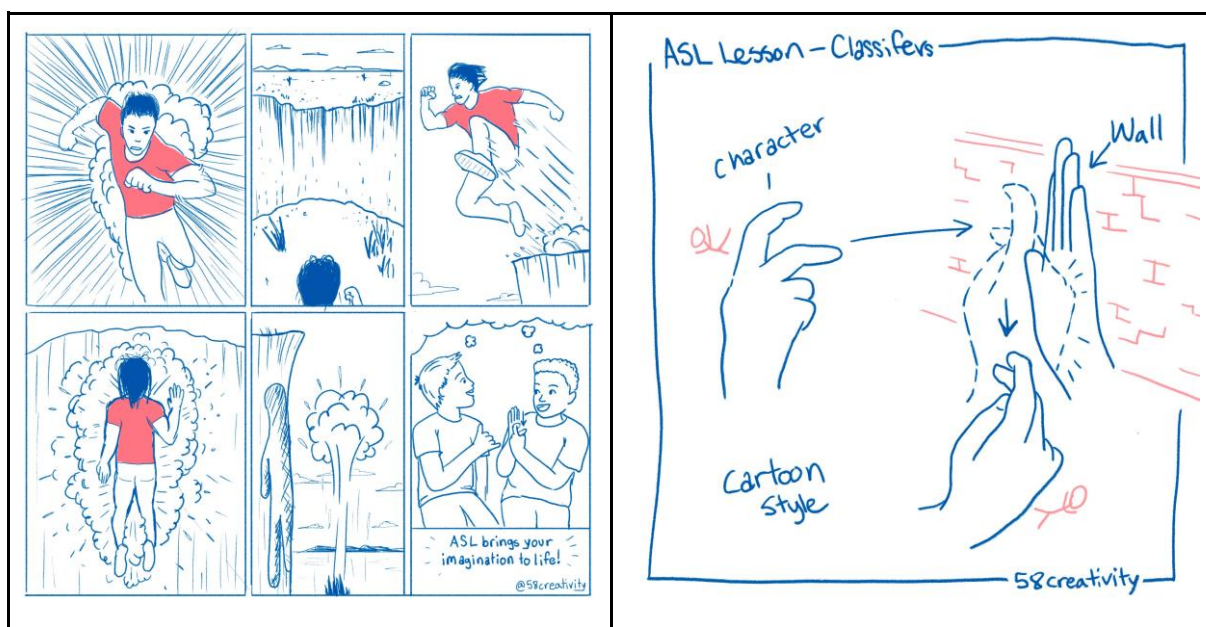
	<ul style="list-style-type: none"> • <u>hranica, ohraničenosť čiarou (čížma, obdobie, podkolenky)</u> • budova (agentúra, búda, knižnica; poznámka: daný špecifikátor obsahuje symetrický posunok) • hranica, ohraničenosť čiarou (boxerky, rukáv) • osoba (lingvista, prekladateľ, tlmočník; poznámka: daný dvojručný špecifikátor slúži na intenzifikáciu osoby) • plocha, povrch (cesta, hladina, na sebe; poznámka: daný špecifikátor obsahuje symetrický posunok)
	<ul style="list-style-type: none"> • väčší špicatý predmet (chvost, topánka, zmrzlina)
	<ul style="list-style-type: none"> • <u>malý, stredný, veľký predmet (hračka, ryba, topánka; poznámka: daný špecifikátor obsahuje symetrický posunok)</u> • čiara, hranica, riadky, rad písmen (myslený rad, oddeľujúca čiara, poradie riadkov; poriadok, opatrenie, ústava; poznámka: daný špecifikátor môže znázorniť asymetrický posunok, teda pasívna ruka znázorňuje plochú ruku so vztýčeným palcom) • kôpka, vydutina, vyvýšenina (kopec, ryža, zmrzlina) • nádoba (kotol, misa, umývadlo; poznámka: daný špecifikátor obsahuje symetrický posunok) • plocha, povrch (cesta, polica, stôl; poznámka: daný špecifikátor obsahuje symetrický tvar a používa sa vtedy, keď chceme opisne vyjadriť nejaký predmet v nižšej alebo vyššej rovine posunkového priestoru)

	<ul style="list-style-type: none"> ● <u>malý, stredný, veľký predmet (bábika, šteňa, topánka; poznámka: daný špecifikátor obsahuje symetrický posunok)</u> ● kôpka, vydutina, vyvýšenina (kopec, ryža, zmrzlina) ● menší guľovitý predmet (kaktus, kľučka, lampa) ● nádoba (kotol, misa, umývadlo; poznámka: daný špecifikátor obsahuje symetrický posunok)
	<ul style="list-style-type: none"> ● hrubý predmet (fúzy, obočie) ● plošký kvádrový predmet (auto, doska, panini; poznámka: daný špecifikátor obsahuje symetrický posunok) ● stredná hrúbka predmetu (monitor, plazma televízora, plnka; poznámka: daný špecifikátor obsahuje symetrický posunok)
	<ul style="list-style-type: none"> ● družina, kolektív (učitelia, Slováci, štúrovci; poznámka: daný špecifikátor obsahuje symetrický posunok)
	<ul style="list-style-type: none"> ● dlhý kužeľovitý tvar (nos ježibaby, Pinocchia, nosorožca)
	<ul style="list-style-type: none"> ● dlhý a objemný kvádrový predmet (autobus, kamión, vagón; poznámka: daný špecifikátor obsahuje symetrický posunok) ● hrubá šírka predmetu (kabát, kniha; poznámka: daný špecifikátor obsahuje symetrický posunok) ● podlhovastý predmet (brada, tvár, vlasy) ● dlhý valcovitý, rúrovitý predmet väčšej veľkosti (pohár, stĺp, váza; poznámka: daný špecifikátor obsahuje symetrický posunok)

Uvedené klasifikátorové tvary ruky používané v slovenskom posunkovom jazyku sa môžu líšiť od klasifikátorových tvarov ruky iných posunkových jazykov. Zoznam klasifikátorových tvarov ruky obsahuje 51 klasifikátorových tvarov ruky vrátane jedného klasifikátorového tvaru zastupujúceho lietadlo (zovretá ruka so vztýčeným malíčkom, ukazovákom a palcom), ktorý sa nenachádza v inventári tvarov ruky slovenského posunkového jazyka (Vojtechovský, 2018 – 2022). Ďalší jeden klasifikátorový tvar ruky znázorňujúci časť tela – hlava, telo (kuna, lama, tchor) je prevzatý. Uvedený počet však nemusí byť definitívny.

6 Ilustrované příklady klasifikátorov a špecifikátorov

Názorné obrázky klasifikátorov a špecifikátorov amerického posunkového jazyka boli verejne vložené na facebookovej stránke *58 Creativity*¹⁵. Pre lepšiu názornosť uvádzame obrázky a k nim opis klasifikátorových predikátov a špecifikátorov, ktoré podrobne rozpíšeme. V niektorých textoch k ilustrovaným príkladom klasifikátorov a špecifikátorov uvádzame aj iné tvary ruky, ktoré sa používajú v slovenskom posunkovom jazyku, no v americkom posunkovom jazyku nie.

Obrázky 214 – 215: Ilustrované príklady klasifikátorov.

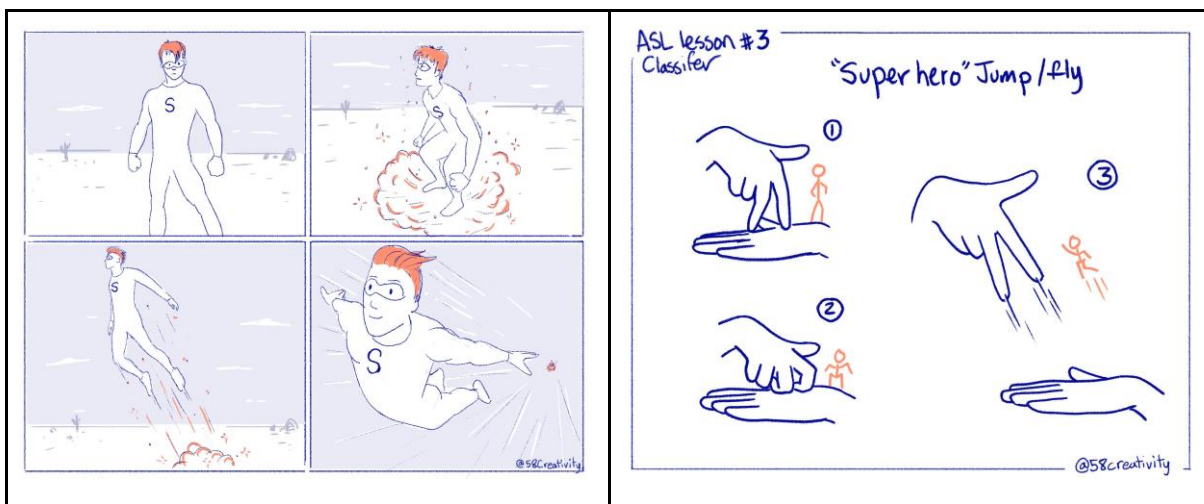
Klasifikátorový (ďalej len klf) tvar ruky zastupuje osobu so zahnutými nohami a súčasne vykonáva pohyb skákania z jedného konca zeme na druhý. Následne klf tvar pasívnej ruky zastupuje stenu zeme a súčasne klf tvar aktívnej ruky zastupuje osobu, ktorá pohybom narazí na stenu a spadne do priehlbiny.

¹⁵ Obrázky sú dostupné na: www.facebook.com/58creativity (16. 4. 2021 – 4. 2. 2022). Autorkou ilustrovaných obrázkov je nepočujúca Brittany Castle.

Obrázky 216 – 217: Ilustrované príklady klasifikátorov.

Prvý stĺpec obrázka: kľf tvar ruky zastupuje pot a súčasne vykonáva pohyb stekania potu z čela. Kľf tvar ruky zastupuje množstvo potu a súčasne vykonáva pohyb stekania potu z čela. Druhý stĺpec obrázka: kľf tvar ruky zastupuje osobu so zahnutými nohami a súčasne vykonáva pohyb skákania z jednej kryhy na druhú kryhu.

Obrázky 218 – 219: Ilustrované príklady klasifikátorov.

Podľa obrázka v americkom posunkovom jazyku sa používa kľf tvar ruky na osobu

, avšak v slovenskom posunkovom jazyku sa používa tento tvar osoby

Takže podľa prvého obrázka kľf tvar pasívnej ruky zastupuje zem a súčasne kľf

tvar aktívnej ruky zastupuje osobu, ktorá stojí na zemi. Podľa druhého obrázka

kľf tvar aktívnej ruky zastupuje osobu, ktorá sa pohybom dostáva do podrepu.

Podľa tretieho obrázka kľf tvar aktívnej ruky zastupuje osobu, ktorá vyskočí zo zeme a letí do vzduchu.

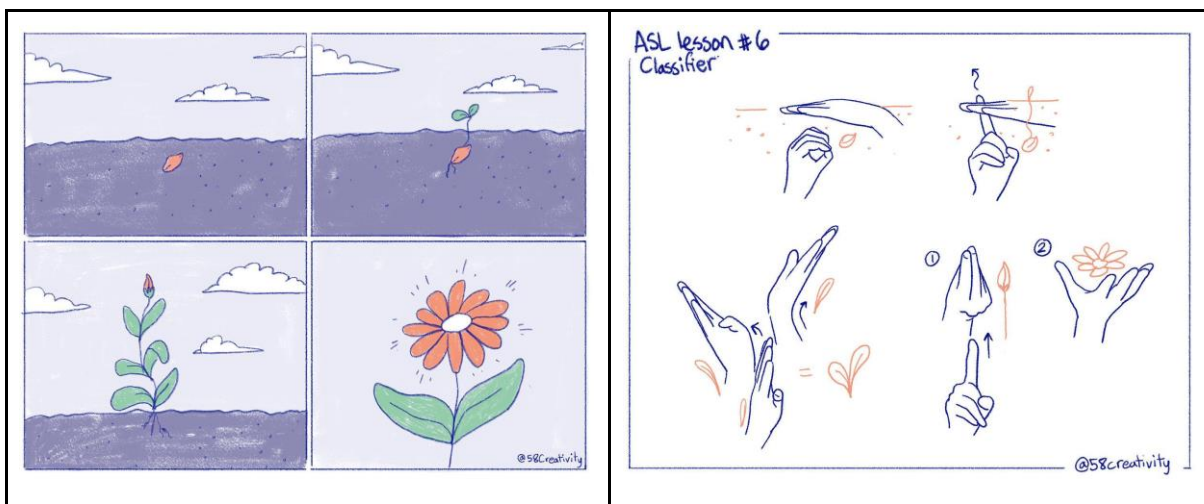
Obrázky 220 – 221: Ilustrované príklady klasifikátorov.

Klf celého predmetu zastupuje slnko a pohyb hrejivého slnka sa tvar ruky mení na mierne ohnutú rozťahnutú ruku . Následne klf tvar pasívnej ruky zastupuje deku a súčasne klf tvar aktívnej ruky zastupuje osobu, ktorá leží na bruchu. Chrbát aktívnej ruky znázorňuje trup a orientáciou smeruje k deke. Dvojrúchný klf tvar ruky zastupuje množstvo kvapaliny a pohybom vykonáva pohyb vody v mori – príliv, odliv, vlnenie.

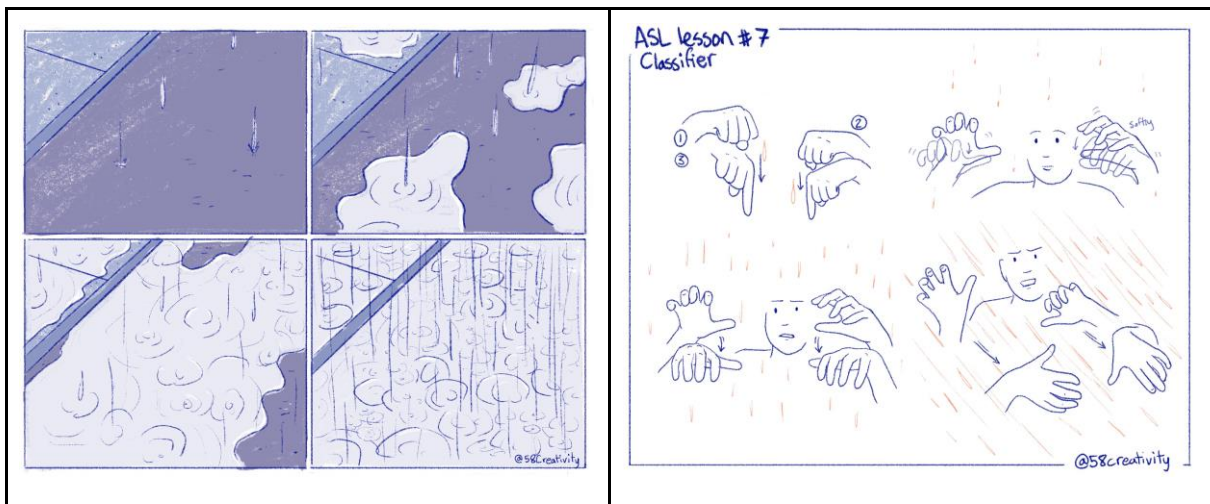
Obrázky 222 – 223: Ilustrované príklady klasifikátorov.

Kľf tvar pasívnej ruky zastupuje lekno a súčasne kľf tvar aktívnej ruky zastupuje antropomorfické zvieratá, ktoré sedia na lekne. Kľf tvar dvoch rúk zastupuje očné viečka, ktoré sa privierajú. Americký kľf tvar ruky a slovenský kľf tvar ruky zastupujú dráhu letu hmyzu. Kľf tvar ruky zastupuje tenký a dlhý jazyk, ktorý môže pohybovať olizovaním úst a tiež vystreliť na muchu a vrátiť ho nazad do pôvodného stavu.

Obrázky 224 – 225: Ilustrované príklady klasifikátorov.

Klf tvar pasívnej ruky zastupuje zem a súčasne americký klf tvar aktívnej ruky a slovenský klf tvar aktívnej ruky zastupujú plod. Následne klf tvar aktívnej ruky zastupuje stonku, ktorá klíči. Potom americký klf tvar ruky a slovenský klf tvar ruky zastupujú listy, ktoré klíčia. Ruky vykonávajú postupný striedavý pohyb, teda najprv sa realizuje jedna ruka, následne druhá, potom opäť prvá a tak ďalej. Následne opäťovne klf tvar aktívnej ruky zastupuje stonku, ktorá klíči nahor. Potom klf tvar aktívnej ruky zastupuje kvet, ktorý je v stave zatvárania. Následne klf tvar aktívnej ruky zastupuje kvet, ktorý je v stave otvárania.

Obrázky 226 – 227: Ilustrované príklady klasifikátorov.

Klf tvar ruky znázorňuje kvapalinu, ktorá kvapká. Ruky vykonávajú striedavý pohyb. Následne klf tvar ruky zastupuje množstvo kvapaliny, pričom pohybom sa znázorňuje padanie zrážok. K manuálnej zložke sa pridáva nemanuálna zložka – pohyb úst, ktorý môže modifikovať stupne zosilnenia zrážok. Tým pádom sa modifikujú aj tvary rúk, ktoré intenzifikujú silný dážď.

Obrázky 228 – 229: Ilustrované príklady klasifikátorov.

V prvom riadku americký kľf tvar ruky

a slovenský kľf tvar ruky

znázorňujú chôdzu nôh v podpätkoch. V druhom riadku kľf tvar ruky

ilustruje

chôdzu nôh človeka i niektorých veľkých zvierat vrátane medveďa. V treťom riadku, pokiaľ ide o medveďa podľa kresleného obrázka, americký dvojručný kľf tvar ruky

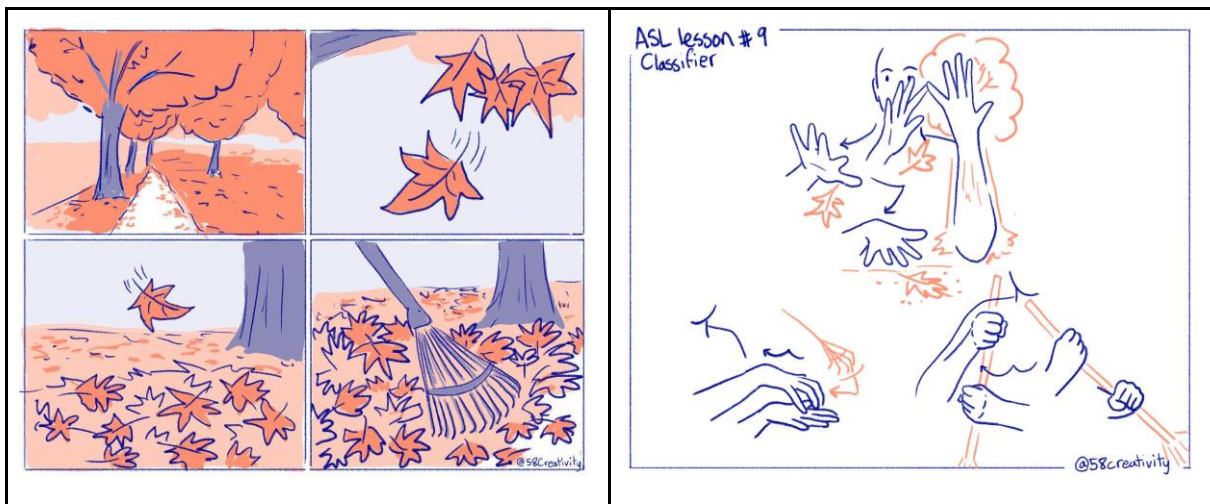
striedavo znázorňuje chôdzu medveďa, avšak slovenský kľf tvar ruky

znázorňuje pohyb kopýt zvierat. V štvrtom riadku kľf tvar ruky

zobrazuje pohyb

pazúrov zvierat.

Obrázky 230 – 231: Ilustrované príklady klasifikátorov.

Klf tvar pasívnej ruky zastupuje strom. Americký klf tvar ruky zastupuje padajúce lístie, avšak v slovenskom posunkovom jazyku sa padajúce lístie znázorňuje týmto klf tvarom ruky . Následne klf tvar pasívnej ruky zastupuje zem a súčasne klf tvar ruky znázorňuje hrable, pričom vykonáva činnosť hrabania lístia v *small space*. Klf tvar ruky ilustruje činnosť držania a hrabania v *live space*.

Obrázky 232 – 233: Ilustrované príklady klasifikátorov.

Kľf tvar pasívnej ruky vyjadruje manipuláciu (držanie) hrnčeka a súčasne kľf tvar aktívnej ruky odráža držanie kanvice a nalievanie kávy do hrnčeka. Potom kľf tvar aktívnej ruky znázorňuje hladinu kvapaliny, ktorá pohybom stúpa nahor. Následne americký kľf tvar aktívnej ruky a slovenský kľf tvar ruky znázorňujú stisnutie šľahačky, pričom vykonávajú špirálovitý pohyb nahor s držaním spúšte. Potom kľf tvar ruky vyjadruje manipuláciu (držanie) nádobky škorice a súčasne posypanie škorice na šľahačku.

Obrázky 234 – 235: Ilustrované príklady klasifikátorov.

V prvom riadku kľf tvar aktívnej ruky zastupuje držanie noža a súbežne vykonáva pohyb vykrojenia tekvice. Kľf tvar pasívnej ruky zastupuje držanie tekvice a súčasne realizuje umiestnenie tekvice v priestore. V druhom riadku kľf tvar aktívnej ruky zastupuje držanie semienok a súčasne vykonáva pohyb odstránenia semienok z tekvice. Kľf tvar pasívnej ruky zastupuje držanie tekvice a súčasne vyjadruje umiestnenie tekvice v priestore. V treťom riadku kľf tvar aktívnej ruky zastupuje dotyk semienok tekvice a súbežne vykonáva pohyb rozmiestnenia semienok po plechu. Kľf tvar pasívnej ruky zastupuje držanie plechu a súčasne vyjadruje umiestnenie plechu v priestore. Následne kľf tvar aktívnej ruky zastupuje držanie plechu a súbežne vykonáva pohyb vkladania plechu do rúry sporáka. Kľf tvar pasívnej ruky zastupuje povrch hornej časti sporáka a súčasne vyjadruje umiestnenie hornej časti sporáka v priestore.

Obrázky 236 – 237: Ilustrované príklady klasifikátorov.

Klf tvar dvoch rúk vyjadruje manipuláciu (držanie) klobúka dvoma rukami a následne nasadenie na hlavu. Klf tvar dvoch rúk ilustruje činnosť držania metly v životnej veľkosti. Potom klf tvar pasívnej ruky zastupuje metlu v zmenšenej veľkosti a súčasne americký klf tvar aktívnej ruky zastupuje osobu . Slovenský klf tvar ruky zastupuje osobu, ktorá sedí na metle.

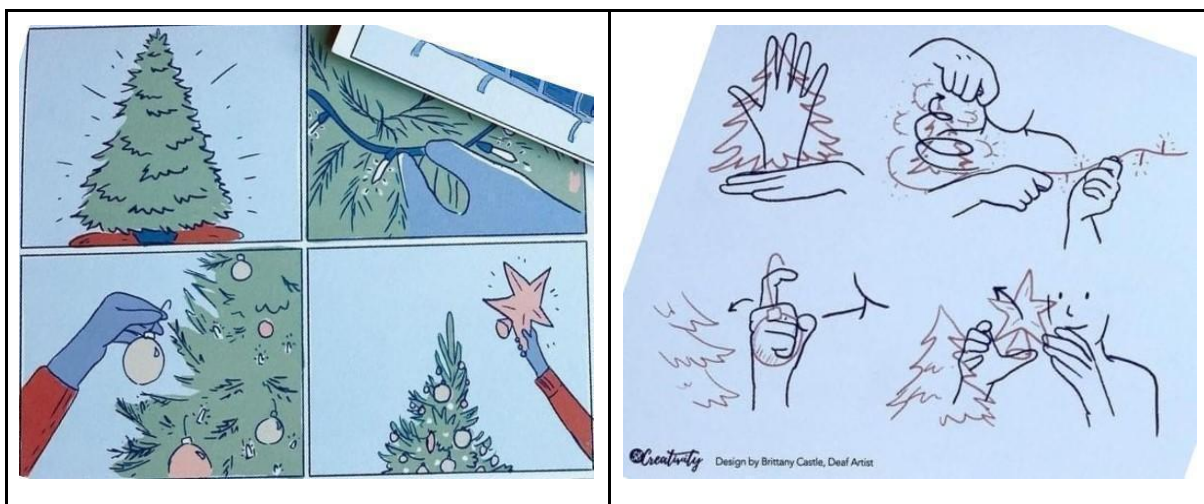
Obrázky 238 – 239: Ilustrované príklady klasifikátorov a špecifikátorov.

Kľf tvar ruky opisne znázorňuje uši mačky. V americkom posunkovom jazyku sa na hmatové fúzy podľa obrázka používa tvar ruky . V slovenskom posunkovom jazyku sa týmto kľf tvarom ruky opakovane priamočiarym pohybom opisujú hmatové fúzy. Dvojručný kľf tvar ruky zastupuje labky mačky. Kľf tvar ruky zastupuje dlhý a tenký chvostík mačky, ktorý sa prstom pohybuje.

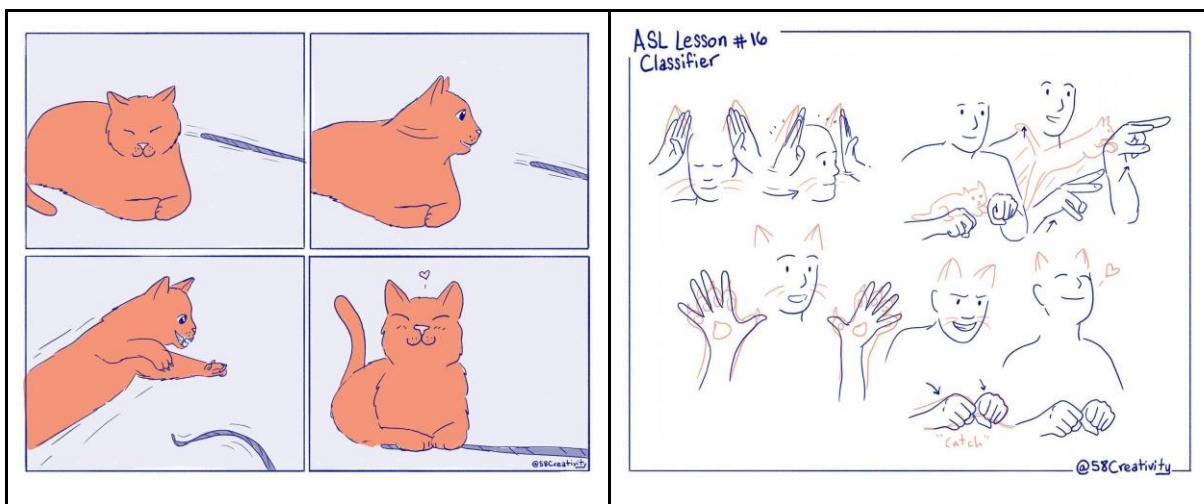
Obrázky 240 – 241: Ilustrované príklady klasifikátorov.

Klf tvar ruky manipuluje s dekou, a to držaním a potiahnutím deky. Klf tvar pasívnej ruky predstavuje manipuláciu (držanie) hrnčeka a súčasne klf tvar aktívnej ruky odráža držanie uška hrnčeka. Dvojručný klf tvar ruky znázorňuje pohyb horiaceho plameňa. Americký klf tvar pasívnej ruky , (slovenský klf tvar pasívnej ruky je) zastupuje sedadlo a na ňom sa súčasne realizuje klf tvar ruky , ilustrujúci sediacu osobu.

Obrázky 242 – 243: Ilustrované príklady klasifikátorov.

Kľf tvar pasívnej ruky zastupuje zem a súčasne kľf tvar ruky zastupuje strom, ktorý stojí na mieste zeme. Dvojručný kľf tvar ruky vykonáva manipuláciu s vianočnými svetielkami, čiže ich potiahne a omotá okolo stromčeka. Následne kľf tvar ruky znázorňuje malý háčik na zavesenie vianočných ozdôb. Potom dvojručný kľf tvar ruky realizuje držanie vianočnej hviezdy a následne nasadenie na vrch stromčeka.

Obrázky 244 – 245: Ilustrované príklady klasifikátorov.

Dvojručný kľf tvar ruky zastupuje uši, ktoré vykonávajú pohyb. Pre skok mačky sa v začiatkovej fáze používa americký dvojručný kľf tvar ruky , následne americký dvojručný kľf tvar ruky , V slovenskom posunkovom jazyku sa používa len dvojručný kľf tvar ruky , ktorý zastupuje labky mačky a vykonáva pohyb skoku z jednej lokácie na druhú lokáciu. Dvojručný kľf tvar ruky v začiatkovej fáze znázorňuje pazúry a v konečnej fáze dvojručný kľf tvar ruky stvárňuje zovretie pazúrov.

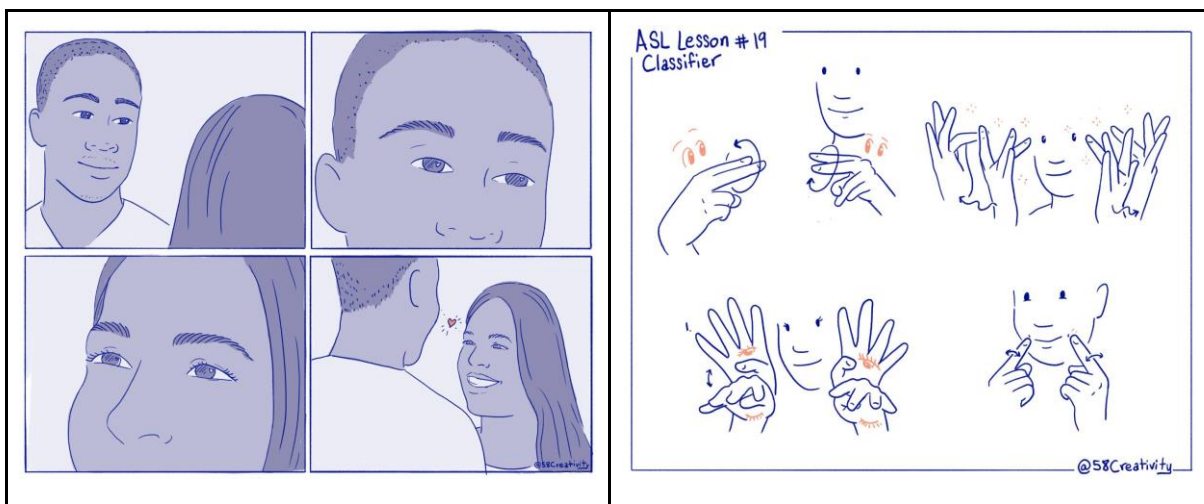
Obrázky 246 – 247: Ilustrované príklady klasifikátorov.

Kľf tvar pasívnej ruky zastupuje papier a súčasne kľf tvar aktívnej ruky zastupuje nožnice, ktoré vykonávajú pohyb cvakaním cez papier. Následne dvojručný kľf tvar ruky znázorňuje manipuláciu s balením škatule. Potom kľf tvar pasívnej ruky ilustruje držanie dlane na papieri a súčasne kľf tvar aktívnej ruky znázorňuje manipuláciu s lepiacou páskou, a to trením po páske. Nakoniec kľf tvar aktívnej ruky ilustruje manipuláciu s ozdobou papierového kvetu, čiže vložení na škatuľu.

Obrázky 248 – 249: Ilustrované príklady klasifikátorov a špecifikátorov.

Dvojručný kľf tvar ruky znázorňuje ohraničenú riekou, ktorá prúdi. Následne dvojručný kľf tvar ruky zastupuje množstvo kvapaliny a pohybom vykonáva vlnenie rieky. Kľf tvar pasívnej ruky zastupuje zem a súčasne kľf tvar aktívnej ruky zastupuje strom, pričom pohybom z jednej lokácie na druhú lokáciu znázorňuje množstvo stromov. K nemu sa pridáva kľf tvar aktívnej ruky , ktorý opisne znázorňuje povrch množstva stromov. Dvojručný kľf tvar ruky zastupuje povrch a pohybom opisne znázorňuje štít.

Obrázky 250 – 251: Ilustrované príklady klasifikátorov a špecifikátorov.

Dvojrúčný kľf tvar ruky zastupuje oči, pričom vykonáva kruhový pohyb vzájomného pohľadu. Kľf tvar ruky opisne znázorňuje lesk v očiach. Dvojrúčný kľf tvar ruky zastupuje mihalnice, pričom vykonáva pohyb mihalníc a zamilovaného pohľadu. Posledný obrázok je podľa nás len sloveso SMIAŤ-SA, nie je to klasifikátorové sloveso.

7 Posunkové vyjadrenie s použitím klasifikátorov a špecifikátorov

7.1 Vyjadrenie klasifikátorov s použitím pravej ruky alebo ľavej ruky

Určite ste si všimli, že na obrázkoch figuranta, ktorý pri jednoručných, dvojručných asymetrických a dvojručných symetrických posunkoch, kde sa druhá ruka nepohybuje, použil pravú ruku. Keďže je pravák, jeho dominantná ruka je pravá. Pokiaľ posunkujúci je ľavák, tak jeho dominantná ruka bude ľavá. Striedanie posunkov medzi ľavou a pravou rukou nie je vhodné, na posunkujúcich príjemcov komunikácie môže pôsobiť až príliš rušivo.

Pri klasifikátoroch, ktoré sú súčasťou produktívneho slovníka, sa vyskytuje i výnimka. Pokiaľ má posunkujúci, ktorý je pravák, znázorniť klasifikátorové predikáty z ľavej strany, napríklad *osoba idúca zľava*, *lietadlo lietajúce z ľavej strany*, *osoba sediaci na ľavej strane*, či *auto stojace na ľavej strane*, môže použiť i ľavú ruku.

7.2 Vyjadrenie pozície a pohybu úst pri klasifikátoroch a špecifikátoroch

Pri klasifikátoroch a špecifikátoroch sa hovorený komponent nevyužíva. Pokiaľ by sa pri daných posunkoch využil hovorený komponent, tak ide o lexikalizované klasifikátory a špecifikátory (o nich sa dozviete v ďalšej kapitole).

Vyjadrenie pozície a pohybu úst pri klasifikátoroch a špecifikátoroch sa môže vykonať dvoma spôsobmi. Pri prvom spôsobe sa za plnovýznamovým manuálnym posunkom (predchodcom mena) kladie klasifikátor alebo špecifikátor. Hovorený komponent predchodcu mena sa predlžuje i na ďalší posunok, teda aj na klasifikátor či špecifikátor. Môžeme to znázorniť tromi grafickými príkladmi:

Manuálne vyjadrenie dvoch posunkov:	ŽIADOSŤ	KLF:poďať
Hovorený komponent:	„žiadost“	

Tabuľka č. 1: Manuálne vyjadrenie dvoch posunkov súčasne s ústnym vyjadrením jedného slova

Manuálne vyjadrenie dvoch posunkov:	VÍNO	KLF:naliať
Hovorený komponent:	„víno“	

Tabuľka č. 2: Manuálne vyjadrenie dvoch posunkov súčasne s ústnym vyjadrením jedného slova

Manuálne vyjadrenie dvoch posunkov:	KLOPAŤ	ŠPC:štvorec
Hovorený komponent:	„okno“	

Tabuľka č. 3: Manuálne vyjadrenie dvoch posunkov súčasne s ústnym vyjadrením jedného slova

Pri druhom spôsobe sa rovnako za plnovýznamovým manuálnym posunkom (predchodcom mena) kladie klasifikátor. Hovorený komponent sa vzťahuje len na predchodcu mena. Po ňom nasleduje klasifikátor, ktorý s ním simultánne realizuje orálny komponent. Môžeme to znázorniť dvoma grafickými príkladmi:

Manuálne vyjadrenie dvoch posunkov:	ŽIADOSŤ	KLF:podat'
Pozícia a pohyb úst:	„žiadost'“	„M“

Tabuľka č. 4: Manuálne vyjadrenie dvoch posunkov súčasne s ústnym vyjadrením jedného slova

Manuálne vyjadrenie dvoch posunkov:	VÍNO	KLF:naliať
Pozícia a pohyb úst:	„víno“	„M“

Tabuľka č. 5: Manuálne vyjadrenie dvoch posunkov súčasne s ústnym vyjadrením jedného slova

7.3 Vypustenie predchodcu mena

Ako sme uviedli vyššie v podkapitole 4.2, špecifikátory sa viažu na predchodcu mena – podstatného mena. Existujú aj výnimky, keď môže byť predchodca mena vypustený. Prvou výnimkou je, keď ide o špecifikátory, ktoré znázorňujú tvar a veľkosť rôznych častí tela, prípadne i iných predmetov prítomných na tele či v tesnej blízkosti tela (Záhumenská, 2018). Niektoré príklady: *orlí nos, oslie uši, dlhé nechty, dva vrkoče, krátke vlasy, veľký motýlik, široké náušnice*.

Obrázok 252: Orlí nos.

Obrázok 253: Oslie uši.

Obrázok 254: Motýlik.

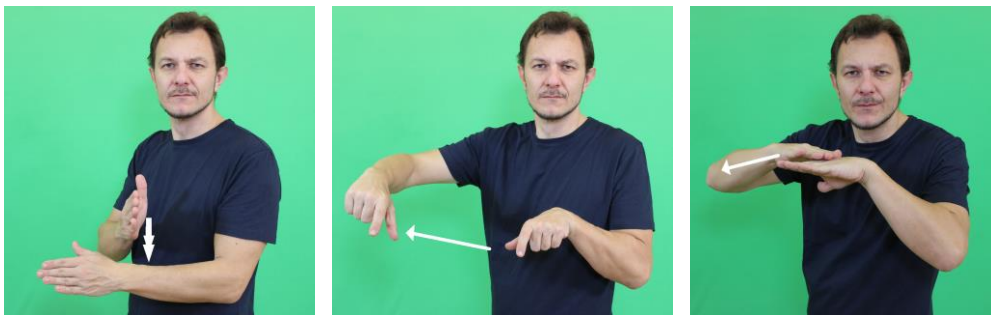
V tomto prípade predchodca mena – podstatné meno je zastúpené pozíciou rúk v priestore, teda vyjadruje sa priamo na konkrétnej časti tela, prípadne i v tesnej blízkosti tela.

Druhú výnimku, keď môžeme vynechať podstatné meno, je, keď je príslušný predmet jasný z kontextu. Napríklad na otázku: *Aké tričko mal na sebe?* môžeme odpovedať znázornením špecifikátora pre tvar a veľkosť pásov na tričku bez vyjadrenia podstatného mena (Záhumenská, 2018). Platí to aj pre klasifikátory.

7.4 Tipy na používanie klasifikátorov a špecifikátorov

Pri používaní klasifikátorov a špecifikátorov je potrebné dodržať niekoľko všeobecných pravidiel (McKee, 2015):

- Identifikovať podstatné meno posunku pred použitím klasifikátora na vyjadrenie jeho vzhľadu, činnosti alebo častí. Klasifikátor vystupuje ako zámeno. Väčšina klasifikátorov má nešpecifický význam, ich konkrétny význam je realizovaný v kontexte.
- Vybrať vhodný tvar ruky, ktorý bude prezentovať predmet, o ktorom chceme hovoriť. Pri špecifikátoroch venovať pozornosť tvaru, veľkosti, hrúbke a hĺbke predmetu – napríklad *drevená doska* zvyčajne nie je vyjadrená len dvojručným ukazovákom ako podlhovastý obdĺžnikový predmet, miesto toho sa odporúča vybrať iný vhodný tvar ruky, ktorý zastupuje predmet tvaru obdĺžnika, a k nemu pridať ďalší vhodný tvar ruky, ktorý ilustruje rovinatý povrch predmetu. Vyjadrenie vo výpovedi môže vyzeráť takto: DREVO ŠPC:obdĺžnik KLF:byť-na-mieste ŠPC:povrch.

Obrázky 255 – 256: Plochá drevená doska.

- Priestorové umiestnenie by malo byť čo najpresnejšie. Odporúča sa sledovať umiestnenie, opis alebo činnosť predmetu pohľadom. Smer pohľadu pomáha určiť polohu predmetu a priťahuje pozornosť prijímateľov k detailom, ktoré opisujeme. Pohľad na scénu alebo predmet, ktorý opisujeme, nám pomáha vizualizovať si príslušný referent.
- Používať nemanuálne prostriedky na pridanie príslovkových informácií, ktoré určujú spôsob klasifikátorových predikátov. V prípade špecifikátorov tvaru a veľkosti môže výraz tváre pridať informácie vlastností (prídavné mená) s ohľadom na veľkosť, textúru a vzhľad.

8 Lexikalizované klasifikátory a špecifikátory

Opisná povaha klasifikátorov umožňuje posunkujúcim flexibilným spôsobom kombinovať tvary rúk a ich pohyby, miesto a orientáciu, aby sa vytvorili posunky, ktoré prezentujú predmety, napríklad z oblasti technológie, zdravotníctva, alebo koncepty, ktoré ešte nemajú v posunkovom jazyku ustálené podstatné meno. Práve tento produktívny proces je dôležitý pri rozširovaní posunkovej zásoby posunkového jazyka. Nové posunky (neologizmy) pridávané do slovníka, napr. SMARTFÓN, TABLET, WEBOVÁ-KAMERA, EBOLA sú založené na klasifikátoroch spojených so slovesami, a špecifikátoroch, ktoré sa realizovali prostredníctvom lexikalizácie.¹⁶ Z klasifikátorov a špecifikátorov teda vznikli ustálené posunky základného slovníka, ktoré majú konvenčný význam.

Práve vyššie uvedené tabuľky s klasifikátorovými tvarmi ruky v 5. kapitole môžu poskytnúť prehľad a byť vhodnou pomôckou pre tých, ktorí chcú spoznať spôsoby rozširovania posunkovej zásoby.

Napríklad jednoručný posunok KL'ÚČ – klasifikátor manipulácie vyjadruje nejaký tenký predmet, ktorým sa pohybuje, nemusí vyjadrovať len predmet *kl'úč*, ale môže vyjadrovať napríklad *skrutkovač*, *strúhadlo* alebo podobné predmety. V slovenskom posunkovom jazyku sa táto forma ustálila pre význam kl'úč, čiže došlo k posunu zo slovesného významu na menný význam, ku ktorému sa pričlenil hovorený komponent, ktorý je súčasťou lexikalizácie. Iný dvojručný posunok HAVRAN – klasifikátor časti tela vyjadruje krídla, no môže vyjadriť napríklad aj významy ako *motýľ*, *včela*, *vrana*, *vták*. Lexikálna podoba sa lexikalizovala a k nej sa pridal hovorený komponent.

Iný je príklad zloženého dvojručného posunku LIEK, ktorý sa lexikalizoval z dvoch morfém. Jedna je zložená z klasifikátora celého predmetu jednej ruky, zobrazujúcej tvar plochej ruky so vztýčeným palcom, ktorý stvárňuje podložku. Druhá pozostáva zo špecifikátora tvaru druhej ruky (zovretá ruka so zakriveným ukazovákom), ktorý znázorňuje malý krúžok nakreslený na dlani pasívnej ruky. Predmety vyjadrené ako

¹⁶ Ide o proces, v ktorom sa slovný tvar stáva prvkom slovnej zásoby, lexikálnou jednotkou.

malý krúžok môžu byť napríklad *hrach*, *šošovica*, *zrno*. Forma sa lexikalizovala a k nej sa pridal hovorený komponent.

V posunkovej zásobe sa vyskytujú aj simultánne zložené posunky, ktoré vznikli zložením dvoch individuálnych posunkov. Mnohé z nich obsahujú klasifikátory. Na ilustráciu uvedieme dva príklady simultánne zložených posunkov:

- FARBA – je zložená z klasifikátora celého predmetu – plátna/výkresu/papiera – v tvare plochej ruky so vztýčeným palcom a z klasifikátora celého predmetu – štetín štetca – v tvare zovretej ruky so vztýčeným prstenníkom a ukazovákom pri sebe;
- PEČIATKA – je zostavená z klasifikátora celého predmetu – papiera – v tvare plochej ruky so vztýčeným palcom a z klasifikátora držania predmetu v tvare zovretej päste.

V súvislosti s touto témou by sme chceli upozorniť aj na výskyt lexikálnych a fonologických variantov¹⁷ v posunkovej zásobe. V podkapitole 2.10 sme rozviedli problematiku *live space* a *small space*. Posunky sa lexikalizujú aj prostredníctvom týchto perspektív. Bližšie uvedieme štyri príklady posunkov:

- DVERE – jeden z lexikálnych variantov bol vytvorený z klasifikátora manipulácie kľučky dverí a druhý lexikálny variant pozostáva z klasifikátora celého predmetu – veľkej obdĺžnikovej dosky dverí,

Obrázky 257 – 258: Lexikálne varianty dverí.

¹⁷ Keď sa dva posunky líšia len v jednom z parametrov posunkov, ide o fonologické varianty. Ak sa dva posunky líšia minimálne v dvoch parametroch posunkov, ide o lexikálne varianty.

- CHOBOTNICA – jeden z lexikálnych variantov vznikol z klasifikátora časti tela – chápadiel, druhý lexikálny variant je vizuálne motivovaný podľa klasifikátora celého predmetu – telo živočícha s viacerými nohami,

Obrázok 259: Jeden lexikálny variant chobotnice.

Obrázok 260: Druhý lexikálny variant chobotnice.

- KORENIE – jeden z lexikálnych variantov bol vytvorený z klasifikátora manipulácie, a to naznačením pohybu posypania palcom spojeným s ukazovákom; druhý lexikálny variant je tiež odvodený od klasifikátora manipulácie, konkrétne ide o držanie a nasypávanie korenia z koreničky,

Obrázky 261 – 262: Lexikálne varianty korení.

- ZUBNÁ KEFKA – jeden z fonologických variantov vznikol z klasifikátora manipulácie s kefkou a druhý fonologický variant je odvodený od klasifikátora celého predmetu – tenkej valcovitej hrúbky kefky.

Obrázky 263 – 264: Fonologické varianty zubnej kefky.

Okrem horeuvedenej časti posunkovej zásoby sú súčasťou posunkovej zásoby aj vlastné podstatné mená, ktoré môžu byť vytvorené prostredníctvom lexikalizovaných špecifikátorov. V (slovenskom) posunkovom jazyku ide najčastejšie o vlastné mená pre:

- mestá, napríklad *Bratislava* podľa výrazného Mosta SNP, *Malacky* podľa rozlohy menšieho mesta než Bratislava,
- krajiny, napríklad *Slovensko* podľa klobúka, ktorý nosil Juraj Jánošík ako slovenská národná legenda, *Švajčiarsko* podľa helvétskeho kríža,
- konkrétne miesta, napríklad bratislavská cesta *Bajkalská* podľa výraznej budovy – športovej haly s oblúkovitou strechou, úpätie Malých Karpát *Koliba* podľa znázorneného svahu,
- značky áut, napríklad *Audi* podľa štyroch kruhov, *Mercedes* podľa trojčipej hviezdy,
- značky spoločností, napríklad *McDonald's* podľa znázornenej čiary písmena M, *KFC* podľa briadky človeka na logu,
- občianske združenia nepočujúcich, napríklad *DeafStudio* podľa siahania ku hviezde, bývalý *Športový klub Štart Nepočujúci 1947 Bratislava*, teda konkrétne slovo *Štart* podľa štartovacej vlajky,
- osobnosti, napríklad *John Fitzgerald Kennedy* podľa vyčesaných vlasov dozadu, *Leonid Iljič Brežnev* podľa hrubých obočí,

- rozprávkové bytosti, napríklad *Myšiak Mickey* podľa uší, *Šmolko* podľa čiapky,
- individuálne osoby, ktoré sa pohybujú v komunite nepočujúcich.

9 Záver

Prostredníctvom tejto publikácie sme sa študentom študijného programu *slovenský jazyk v komunikácii nepočujúcich*, ako aj študentom iných odborov, tlmočníkom slovenského posunkového jazyka, lektorom slovenského posunkového jazyka, pedagógom detí a žiakov s poruchou sluchu a iným nadšencom, pokúsili v úvodnej časti stručne priblížiť teóriu posunkového jazyka, opísali sme štruktúru slovníka posunkového jazyka, poukázali na rozdiely medzi slovenským posunkovým jazykom ako prirodzeným jazykom slovenskej komunity nepočujúcich a posunkovanou slovenčinou, ktorá sa objavuje v posunkovej komunikácii prevažne medzi nepočujúcimi posunkujúcimi a počujúcimi posunkujúcimi, ktorí ovládajú jednotlivé posunky, ale bez gramatiky slovenského posunkového jazyka. Zamerali sme sa na tú časť jazykových prostriedkov, ktoré sa často vyskytujú v prejave nepočujúcich posunkujúcich, a to na klasifikátory a špecifikátory tvaru a veľkosti a ich typy. Sú to klasifikátory celého predmetu, klasifikátory časti tela, klasifikátory manipulácie, statické špecifikátory a opisujúce špecifikátory.

Vychádzame pritom zo *Spoločného európskeho referenčného rámca pre jazyky: učenie sa, vyučovanie, hodnotenie - doplňujúce vydanie (2022)*, ktorý obsahuje niekoľkostranovú stať o kompetencii posunkového jazyka. V nej sa uvádza, že učiaci sa by mal v kontexte recepcie (porozumenia), ako aj v kontexte produkcie (vyjadrovania) uplatňovať klasifikátory a špecifikátory.

V tabuľke uvedenej v 5. kapitole sme uviedli inventár klasifikátorových tvarov ruky, ktoré sa vyskytujú v slovenskom posunkovom jazyku. Je nutné dodať, že počet klasifikátorových tvarov ruky, ako aj možnosti opisu predmetov vo vzťahu k nim, nemusia byť konečné. Vďaka ilustrovaným obrázkom sme sa snažili identifikovať hlavne typy klasifikátorov a opísať ich predikáty. Doplnili sme tipy na používanie klasifikátorov a špecifikátorov. Priblížili sme vyjadrenie pozície a pohybu úst pri manuálnej realizácii klasifikátorov a špecifikátorov. Na záver sme poukázali na fakt, že v slovníku posunkového jazyka sa nachádzajú aj posunky, ktoré sú odvodené od klasifikátorov a špecifikátorov, teda prešli procesom lexikalizácie.

Pevne veríme, že predkladaná vysokoškolská učebnica pomôže objasniť problematiku klasifikátorov a špecifikátorov tvaru a veľkosti a že umožní čitateľom hlbšie sa ponoriť do tajov slovenského posunkového jazyka.

Použitá literatura

- Baker, Anne – van den Bogaerde, Beppie – Pfau, Roland – Shermer, Trude. 2016. *The Linguistics of Sign Languages : An introduction*. Amsterdam/Philadelphia : John Benjamins Publishing Company, 2016. 380 s. ISBN 978-90-272-6734-4.
- Dikuyva, Hasan – Makaroğlu, Bahtiyar – Arik, Engin. 2017. *Turkish Sign Language Grammar*. [online]. Ankara : The Republic of Turkish Ministry of Family and Social Policies, 2017. 318 s. [cit. 2022-10-10]. Dostupné na internete: <<http://turkishsignlanguage.enginarik.com/turkish-sign-language-grammar>>. ISBN 978-605-4628-99-5.
- Engberg Pedersen, Elisabeth. 2010. Factors that form classifier signs. In *Sign Languages*. New York : Cambridge University Press, 2010. ISBN 978-0-511-71301-9, s. 252 – 283.
- Johnston, Trevor – Schembri, Adam. 2007. *Australian Sign Language (Auslan) : An Introduction to Sign Language Linguistics*. Cambridge : Cambridge University Press, 2007. 339 s. ISBN 978-0-511-26880-9.
- Klomp, Ulrika. 2021. *A descriptive grammar of Sign Language of the Netherlands*. Amsterdam : LOT, 2021. 407 s. ISBN 978-94-6093-370-7.
- Koudelková, Štefánia – Tarcsiová, Darina. 2017. *Posunkuj so mnou : Základná posunková zásoba pre deti so sluchovým postihnutím*. Bratislava : IRIS, 2017. 202 s. ISBN 978-80-8200-015-6.
- Macurová, Alena. 2017. Znakový jazyk. In *CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny online*. [online]. Brno : Masarykova univerzita v Brne, 2012 – 2020. [cit. 2022-10-10]. Dostupné na internete: <www.czechency.org/>.
- Mareš, Jindra. 2011. *Orální komponenty v českém znakovém jazyce* : bakalárska práca. Praha : Filozofická fakulta Univerzity Karlovej v Prahe, 2011. 95 s.
- Motejzíkova, Jitka. 2011. *Strukturní odlišnosti češtiny a českého znakového jazyka : E-learningový program České komory tlumočnicků znakového jazyka*. [e-learning v dňoch 13. – 27. 7. 2011].
- McKee, Rachel Locker. 2015. *New Zealand Sign Language*. Wellington : Bridget Williams Books, 2015. 300 s. ISBN 978-19-272-7730-0.
- Okrouhlíková, Lenka – Slánska Bímová, Petra. 2008. *Rysy přirozených jazyků – Český znakový jazyk jako přirozený jazyk. Lexikografie – Slovníky českého*

- znakového jazyka. Praha : Česká komora tlumočnicků znakového jazyka, 2008. 206 s. ISBN 978-80-871-5347-5.
- Pfau, Roland – Steinbach, Markus – Woll, Bencie. 2012. *Sign Language : An International Handbook*. Berlín – Boston : De Gruyter Mouton, 2012. 1126 s. ISBN 978-3-11-020421-6.
 - Quer, Josep – Cechetto, Carlo a kol. 2017. *SignGram Blueprint : A Guide to Sign Language Grammar Writing*. Berlín – Boston : De Gruyter Mouton, 2017. 896 s. ISBN 978-1-5015-1180-6.
 - *Slovenský posunkový jazyk*. 2022. [online]. Bratislava : Centrum pre tradičnú ľudovú kultúru, 2014 – 2022. [cit. 2022-10-10]. Dostupné na internete: <www.ludovakultura.sk/zoznam-nkd/slovensky-posunkovy-jazyk/>.
 - *Slovníkový portál Jazykovedného ústavu Ľ. Štúra SAV*. 2022. [online]. Bratislava : Jazykovedný ústav Ľ. Štúra SAV, 2022. [cit. 2022-10-10]. Dostupné na internete: <<https://slovník.juls.savba.sk/>>.
 - *Spoločný európsky referenčný rámec pre jazyky : Učenie sa, vyučovanie, hodnotenie – doplnujúce vydanie*. 2022. [online]. Bratislava : Štátny pedagogický ústav, 2022. 276 s. [cit. 2022-10-10]. Dostupné na internete: <www.statpedu.sk/files/sk/vyskum/publikacna-cinnost/publikacie/spolocny-eurotsky-ramec-jazyky-ucenie-vyucovanie-hodnotenie-doplnujuce-vydanie.pdf>. ISBN 978-80-8118-282-2.
 - Sutton-Spence, Rachel – Woll, Bencie. 2019. *The Linguistics of British Sign Language : An Introduction*. 18th printing. Cambridge : Cambridge University Press, 2019. 300 s. ISBN 978-0-521-63718-3.
 - Trsková, Hana. 2020. *Vizuální symbolismus v českém znakovém jazyce* : bakalárska práca. Praha : Filozofická fakulta Univerzity Karlovej v Prahe, 2020. 59 s.
 - Tučková, Dana. 2013. *Deixe a prostor v českém znakovém jazyce* : bakalárska práca. Praha : Filozofická fakulta Univerzity Karlovej v Prahe, 2013. 93 s.
 - Vojtechovský, Roman. 2021. Klasifikátory a špecifikátory v slovenskom posunkovom jazyku. In *VARIA XXX. : Zborník príspevkov z XXX. kolokvia mladých jazykovedcov. (Bratislava 3. – 5. 11. 2021)*. [online]. Bratislava : Slovenská jazykovedná spoločnosť pri Jazykovednom ústave Ľ. Štúra SAV, 2022. [cit. 2022-10-10]. Dostupné na internete: <www.juls.savba.sk/ediela/varia/30/Varia30.pdf>. ISBN 978-80-971690-8-4. s. 298 – 310.

- Vojtechovský, Roman, ed. 2022. *Posunky.sk: Prekladový slovník slovenského jazyka – slovenského posunkového jazyka*. [online]. Bratislava : Snepeda, 2018 – 2022. [cit. 2022-11-04]. Dostupné na internete: <<https://posunky.sk/>>.
- Vojtechovský, Roman – Hladký, Juraj. 2022. *Motivácia priezvisk politikov v slovenskom posunkovom jazyku*. [zatiaľ nezverejnená prednáška odprezentovaná na 22. ročníku slovenskej onomastickej konferencie v Trnave v dňoch 5. – 7. 11. 2022].
- Vojtechovský, Roman – Vojtechovská, Veronika – Poláčková, Vladimíra – Lipovská, Beáta. 2021. *Posunky.sk: Prekladový slovník slovenského jazyka – slovenského posunkového jazyka I*. [online]. Trnava – Bratislava : Pedagogická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave – Snepeda, 2021. 116 s. [cit. 2022-11-04]. Dostupné na internete: <<https://pdf.truni.sk/veda-vyskum?e-kniznica>>. ISBN 978-80-568-0446-9.
- Záhumenská, Jitka. 2018. Adjektiva v českém znakovém jazyce? In *Jazyky v komunikaci neslyšících : Český znakový jazyk a čeština*. Praha : Univerzita Karlovej v Prahe, 2018. ISBN 978-80-246-3446-3. s. 69 – 81.

Príloha – slovný popis klasifikátorových tvarov ruky

<p>Obrázky 265 – 315: Klasifikátorové tvary ruky</p>	<p>Slovný popis klasifikátorových tvarov ruky (Vojtechovský, 2018 – 2022)</p>
<p>Zovretá ruka (päšť)</p>	
	<p>zovretá ruka s voľným palcom</p>
	<p>zovretá ruka so vztýčeným palcom</p>
	<p>zovretá ruka so zakriveným ukazovákom a voľným palcom</p>
	<p>zovretá ruka so založeným palcom</p>
	<p>zovretá ruka so vztýčeným palcom umiestneným medzi prostredníkom a ukazovákom</p>
	<p>zovretá ruka s ohnutým vztýčeným palcom</p>

Zovretá ruka so vztýčenými prstami	
	zovretá ruka so vztýčeným ukazovákom
	zovretá ruka s ohnutým ukazovákom
	zovretá ruka s ohnutým ukazovákom rovnobežným s ohnutým palcom
	zovretá ruka so zakriveným ukazovákom
	zovretá ruka so vztýčeným malíčkom a palcom
	zovretá ruka so vztýčeným malíčkom, ukazovákom a palcom
	zovretá ruka so vztýčeným ukazovákom a palcom

	zovretá ruka so vztýčeným ukazovákom a ohnutým palcom
	zovretá ruka so vztýčeným ukazovákom a prostredníkom pri sebe
	zovretá ruka so vztýčeným ukazovákom a prostredníkom pri sebe a palcom
	zovretá ruka so vztýčeným ukazovákom a prostredníkom pri sebe a ohnutým palcom
	sploštená zovretá ruka s ohnutým ukazovákom a prostredníkom pri sebe a palcom s dotykom
	zovretá ruka so vztýčeným ukazovákom a prostredníkom od seba
	zovretá ruka so vztýčeným ukazovákom a prostredníkom od seba a palcom
	zovretá ruka s ohnutým ukazovákom a prostredníkom od seba rovnobežným s ohnutým palcom

	zovretá ruka so zakriveným ukazovákom a prostredníkom od seba
	zovretá ruka so zakriveným ukazovákom a prostredníkom od seba a palcom
Zovretá ruka so zakriveným ukazovákom a palcom	
	zovretá ruka so zakriveným ukazovákom a palcom bez dotyku
	zovretá ruka so zakriveným ukazovákom a vztýčeným palcom
	zovretá ruka s mierne zakriveným ukazovákom a palcom
	sploštená zovretá ruka s ohnutým ukazovákom a palcom s dotykom
Otvorená päšť ruky	
	otvorená päšť ruky

	sploštená otvorená päšť ruky
Roztiahnutá ruka	
	roztiahnutá ruka so založeným palcom
	roztiahnutá ruka
	ohnutá roztiahnutá ruka rovnobežná s ohnutým palcom
	mierne zakrivená roztiahnutá ruka
	zakrivená roztiahnutá ruka
	zakrivená roztiahnutá ruka so vztýčeným palcom

	zakrivená rozťahnutá ruka do tvaru gule
	rozťahnutá ruka s ohnutým prostredníkom
	rozťahnutá ruka s mierne ohnutým prostredníkom
	rozťahnutá ruka so zakriveným ukazovákom a palcom s dotykom
	rozťahnutá ruka so zakriveným ukazovákom a palcom bez dotyku
Plochá ruka	
	plochá ruka so založeným palcom
	plochá ruka so vztýčeným palcom

	plochá ruka s ohnutým palcom
	ohnutá plochá ruka so vztýčeným palcom
	ohnutá plochá ruka s voľným palcom
	ohnutá plochá ruka rovnobežná s ohnutým palcom
	plochá ruka s voľným palcom
Zakrivená ruka	
	zakrivená ruka
	zakrivená ruka so vztýčeným palcom

mierne zakrivená ruka

Prevzatý tvar ruky

roztiahnutá ruka s ohnutým prostredníkom, prstenníkom a palcom s dotykom